

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

Διπλωματική Εργασία

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

της

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Επιβλέπων Καθηγητής

Σπυρίδων Αβδημιώτης

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης στη
διοίκηση & οργάνωση εκπαιδευτικών μονάδων

Θεσσαλονίκη, Φεβρουάριος 2019

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία καλύπτεται στο σύνολό της νομικά από δημόσια άδεια πνευματικών δικαιωμάτων CreativeCommons:

Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή

Μπορείτε να:

- **Μοιραστείτε:** αντιγράψετε και αναδιανέμετε το παρόν υλικό με κάθε μέσο και τρόπο
- **Προσαρμόστε:** αναμείξτε, τροποποιήστε και δημιουργήστε πάνω στο παρόν υλικό

Υπό τους ακόλουθους όρους:

- **Αναφορά Δημιουργού:** Θα πρέπει να καταχωρίσετε αναφορά στο δημιουργό, με σύνδεσμο της άδειας, και με αναφορά αν έχουν γίνει αλλαγές. Μπορείτε να το κάνετε αυτό με οποιονδήποτε εύλογο τρόπο, αλλά όχι με τρόπο που να υπονοεί ότι ο δημιουργός αποδέχεται το έργο σας ή τη χρήση που εσείς κάνετε.
- **Μη Εμπορική Χρήση:** Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το υλικό για εμπορικούς σκοπούς.
- **Παρόμοια Διανομή:** Αν αναμείξετε, τροποποιήσετε, ή δημιουργήσετε πάνω στο παρόν υλικό, πρέπει να διανείμετε τις δικές σας συνεισφορές υπό την ίδια άδεια CreativeCommonsόπως και το πρωτότυπο.

Αναλυτικές πληροφορίες νομικού κώδικα στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τον Κανονισμό Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στη Διοίκηση & Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων του Αλεξάνδρειου ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

1. Η παρούσα Διπλωματική Εργασία αποτελεί έργο αποκλειστικά δικής μου δημιουργίας, έρευνας, μελέτης και συγγραφής.
2. Για τη συγγραφή της Διπλωματικής μου Εργασίας δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται σαφής αναφορά στην πηγή προέλευσης (βιβλίο, άρθρο από επιστημονικό περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Θεσσαλονίκη, 2-3-2019

Η Δηλούσα: Ευαγγελία Μητσοπούλου

Στους γονείς μου Ιορδάνη, Μαριάννα
και την αδελφή μου Χριστίνα

Πρόλογος

Η παρούσα έρευνα εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών στη Διοίκηση και Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων του Αλεξάνδρειου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Θεσσαλονίκης (Α.Τ.Ε.Ι.Θ.), με κεντρικό θέμα της έρευνας τη συμβολή της μουσικής παιδείας στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών ενός διευθυντή σχολικών μονάδων.

Η ανάγκη για αλλαγές στον τρόπο επιλογής των στελεχών διοίκησης των σχολικών μονάδων είναι εμφανής και έχει επισημανθεί τα τελευταία χρόνια τόσο από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων με τις σχετικές εγκυκλίους, όσο και από την εκπαιδευτική κοινότητα. Οι πολλές συγκρούσεις στην καθημερινή σχολική ζωή μεταξύ εκπαιδευτικών και διευθυντών και οι αυξανόμενες καταγγελίες τα τελευταία χρόνια για ανθρώπους μη ικανούς για διευθυντικές θέσεις, οδήγησαν σε νέους τρόπους επιλογής των διευθυντών οι οποίοι, όμως, όπως διαφαίνεται με την πάροδο των ετών, δεν έχουν δώσει μία λύση σε αυτό το ζήτημα. Επιστημονική κατάρτιση ή εμπειρία ή συνδυασμός και των δύο ή χαρισματική προσωπικότητα; Όλοι αυτοί οι προβληματισμοί έχουν προκύψει από τις κρίσεις για διευθυντές των τελευταίων ετών και δεν έχουν απαντηθεί.

Η διερεύνηση του θέματος αποσκοπεί στο να μελετήσει εάν η μακροχρόνια ενασχόληση με τη μουσική και οι σπουδές πάνω σ' αυτήν, προάγουν συγκεκριμένα στοιχεία της προσωπικότητας ενός ατόμου, το οποίο όταν αναλάβει τη διεύθυνση μιας σχολικής μονάδας, θα τα χρησιμοποιήσει προς όφελός της για να μπορέσει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις διάφορες προκλήσεις που θα συναντήσει και για να συναναστραφεί με επιτυχία μ' ένα πλήθος ατόμων όπως είναι το προσωπικό της σχολικής μονάδας, οι γονείς και οι μαθητές.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον κ. Σπύρο Αβδημιώτη, Επίκουρο Καθηγητή του τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων, στο Α.Τ.Ε.Ι.Θ. επιβλέποντα της μεταπτυχιακής μου έρευνας, για την ουσιαστική καθοδήγησή του, την ενθάρρυνση και παρόντρουσή του σε κάθε μου βήμα, καθώς και για τη συνεργασία μαζί του σ' ένα επίπεδο επιστημονικό που είναι αντάξιο των καθηγητών στα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα του εξωτερικού. Θεωρώ πραγματικά τυχερό τον εαυτό μου που τον συνάντησα στην ακαδημαϊκή μου πορεία.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν οικειοθελώς στην έρευνά μου, που αφιέρωσαν χρόνο για να μελετήσουν τους οδηγούς συνεντεύξεων και για το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που έδειξαν σχετικά με το θέμα της έρευνάς μου και την ολοκλήρωσή της.

Η έρευνα δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς τη στήριξη των γονέων μου, Ιορδάνη και Μαριάννα, καθώς και της αδελφή μου Χριστίνας που βρίσκονται πάντα δίπλα σε κάθε μου βήμα, μου έμαθαν να προχωράω και να μη λυγίζω σε εμπόδια και δυσκολίες που συναντώ.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω ιδιαίτερω την αγαπημένη μου φίλη Ολίνα Μπατσούλα, νηπιαγωγό, η οποία, με υπομονή, μοιράστηκε μαζί μου τις σκέψεις και τις ανησυχίες μου καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας, ενώ με παρότρυνε θετικά στο ξεκίνημα των συνεντεύξεων και με υποστήριξε πολύ στην ολοκλήρωση της συγγραφής της.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα χαρακτηριστικά που καθορίζουν την προσωπικότητα του διευθυντή μιας σχολικής μονάδας παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη διατήρηση και την ανάπτυξή της. Ο διευθυντής είναι το πρόσωπο ‘κλειδί’ που θα επιφέρει ή όχι την ενότητα ανάμεσα στα μέλη του Συλλόγου διδασκόντων και θα τα οδηγήσει στη συνεργασία καλλιεργώντας το πνεύμα της λειτουργίας της ομάδας. Θα υποκινήσει τους εκπαιδευτικούς να γίνουν πιο αποδοτικοί και θα καταφέρει να επιλύσει ή όχι διάφορα ζητήματα που προκύπτουν. Ο ολοένα εντονότερος ρυθμός με τον οποίο γίνονται οι αλλαγές τόσο στον χώρο της εκπαίδευσης, όσο και τα πολιτικο-κοινωνικο-οικονομικά δεδομένα της σύγχρονης εποχής, επιβάλλει την αναθεώρηση των χαρακτηριστικών που πρέπει να έχει ο διευθυντής.

Ο στόχος αυτής της έρευνας είναι να αναδείξει τη συμβολή της μουσικής παιδείας στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών του διευθυντή σχολικών μονάδων. Εξετάζεται κατά πόσο η κοινωνικοποίηση και η πειθαρχία, τις οποίες αποκτάει ο άνθρωπος κατά τη διάρκεια των μουσικών του σπουδών, ο χρόνος που αφιερώνει και οι θυσίες που κάνει για να ολοκληρώσει αυτές τις σπουδές, η προσήλωση στην πολύωρη μελέτη και το αποτέλεσμα αυτής που είναι η ερμηνεία ενός μουσικού κομματιού και η έκθεση στο ευρύ κοινό, βοηθούν στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του διευθυντή σε τέτοιο βαθμό που θα τον κάνουν αποτελεσματικό.

Επίσης, μελετάται η σπουδαιότητα της συναισθηματικής νοημοσύνης που έχει αναπτύξει μέσω της μουσικής και η γνώση στην κουλτούρα ανάλογα με την θρησκεία, την παράδοση, το μορφωτικό επίπεδο και της πολιτικές πεποιθήσεις για τη διαχείριση – από την πλευρά του διευθυντή- προβλημάτων και σχέσεων με το ανθρώπινο δυναμικό στο οποίο προΐσταται. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι αυτή της ποιοτικής έρευνας, για της ανάγκες της οποίας χρησιμοποιήθηκε ημιδομημένο ερωτηματολόγιο το οποίο απευθύνθηκε σε εκπαιδευτικούς (key informants) της εκπαίδευσης στη Β. Ελλάδα. Η διαχείριση των ποιοτικών δεδομένων (ανάλυση περιεχομένου) έγινε με το λογισμικό NVIVO έκδοσης 11.

Λέξεις κλειδιά: μουσική παιδεία, ηγεσία, κοινωνικοποίηση, πειθαρχία, συναισθηματική νοημοσύνη, κουλτούρα.

ABSTRACT

Characteristics that determine the personality of an administrator of a school unit, play a very important role in maintaining and developing it. The administrator is the key person that will or will not bring unity among the members of the teachers and will lead them to collaborate by cultivating the spirit of the team's operation. It will motivate teachers to become more efficient and will be able to resolve or not solve various issues that arise. The increasing pace with which changes are taking place in the field of education as well as the political-socio-economic data of modern times, impose the revision of characteristics that a school administrator should require.

The aim of this research is to highlight the contribution of music education in shaping the characteristics of school administrator. It examines whether the socialization and discipline that someone acquires during his musical studies, the time he dedicates and the sacrifices in order to complete these studies, the commitment to long-term study and the outcome of the interpretation of a musical piece and exposure to the general public, help develop his personality to such extent that will make him effective.

Moreover, the research emphasizes the importance of the emotional intelligence that the school administrator has developed through music and the knowledge of culture according to his religion, tradition, educational level and political beliefs, so that he manages problems and relationships that have to do with human potentialities. The methodology followed is that of a qualitative survey, where a semi-structured questionnaire was used and was addressed to key informants of education in Northern Greece. Quality data management (content analysis) was also made with NVIVO 11 software.

Keywords: music education, leadership, socialization, discipline, emotional intelligence, music culture.

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος.....	vi
Περίληψη.....	vii
Abstract.....	viii
Εισαγωγή.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	4
1. Θεωρητικό πλαίσιο.....	4
1.1 Τύποι ηγεσίας.....	4
1.2 Η μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	6
1.3 Η σπουδαιότητα της μουσικής παιδείας.....	8
1.4 Βιβλιογραφική Επισκόπηση.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	16
2. Μεθοδολογία έρευνας.....	16
2.1 Η ταυτότητα της έρευνας.....	16
2.2 Σκοπός της έρευνας.....	16
2.3 Στόχοι της έρευνας.....	16
2.4 Τα ερευνητικά ερωτήματα.....	17
2.5 Επιλογή ερευνητικής μεθόδου και τεχνικών συλλογής δεδομένων.....	19
2.5.1 Οδηγός συνεντεύξεων με τη μέθοδο Delphi.....	23
2.5.1.1 Πρώτος οδηγός συνέντευξης.....	24
2.5.1.2 Δεύτερος οδηγός συνέντευξης.....	25
2.6 Δειγματοληψία.....	28
2.7 Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	29
2.8 Εγκυρότητα και αξιοπιστία.....	30
2.8.1 Ηθική και δεοντολογία.....	30
2.9 Ανάλυση και επεξεργασία των στοιχείων	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	34
3. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων.....	34
3.1. Προφίλ ερωτώμενων που συμμετείχαν στην έρευνα.....	34
3.2 Εισαγωγή στη συνέντευξη.....	35
3.3 1 ^ο Ερευνητικό ερώτημα.....	36
3.4 2 ^ο Ερευνητικό ερώτημα.....	38
3.5 3 ^ο Ερευνητικό ερώτημα.....	40
3.6 4 ^ο Ερευνητικό ερώτημα.....	42
3.7 5 ^ο Ερευνητικό ερώτημα.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	50
4. Ερμηνεία-συμπεράσματα-παρατηρήσεις-προτάσεις.....	50

4.1 Ερμηνεία των αποτελεσμάτων.....	50
4.2 Συμπεράσματα.....	55
4.3.Περιορισμοί και προτάσεις.....	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	58
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	61
Παράρτημα Α: Εργαλεία συλλογής δεδομένων.....	61
Α.1 Οδηγός πρώτης συνέντευξης.....	61
Α.2 Οδηγός δεύτερης συνέντευξης.....	62

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Αντιστοιχία Ερευνητικών Ερωτημάτων-Ερωτήσεων-Συνεντεύξεων.....	25
Πίνακας 2: Υπηρεσιακή κατάσταση ερωτώμενων.....	35
Πίνακας 3: Αποτελέσματα 1 ^{ου} ερευνητικού ερωτήματος.....	51
Πίνακας 4: Αποτελέσματα 2 ^{ου} ερευνητικού ερωτήματος.....	52
Πίνακας 5: Αποτελέσματα 3 ^{ου} ερευνητικού ερωτήματος.....	53
Πίνακας 6: Αποτελέσματα 4 ^{ου} ερευνητικού ερωτήματος.....	54
Πίνακας 7: Αποτελέσματα 5 ^{ου} ερευνητικού ερωτήματος.....	54

Κατάλογος Συντομογραφιών

Δ.Ε.Π.Π.Σ.	Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών
Α.Τ.Ε.Ι.Θ.	Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης
Π.Σ.	Πρόγραμμα Σπουδών

Εισαγωγή

Η βασική μόρφωση που λαμβάνει ο άνθρωπος κατά τη διάρκεια των σπουδών του συμβάλλει στην απόκτηση διαφόρων γνώσεων και τη διαμόρφωση απόψεων και αξιών τις οποίες θα υιοθετήσει αργότερα στην εκπαιδευτική του πρακτική. Η επαγγελματική ανάπτυξη σε βάθος χρόνου είναι απαραίτητη για όλους τους εκπαιδευτικούς, ώστε να μπορούν να παρακολουθούν και να προσαρμόζονται στις αλλαγές, να ανανεώνουν τις δεξιότητες τους ή / και ακόμα να τις αναθεωρούν. Στην πορεία αυτής της εξέλιξης υπάρχουν δεξιότητες οι οποίες αναπτύσσονται και εξελίσσουν τον άνθρωπο σε διάφορους τομείς της ζωής τους.

Λόγω του γεγονότος ότι δεν έχει πραγματοποιηθεί ανάλογη έρευνα διεθνώς, αλλά και πανελλαδικώς, δημιουργήθηκε το ερωτηματολόγιο με αντικείμενο έρευνας τη συμβολή της μουσικής παιδείας στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών ενός διευθυντή σχολικής μονάδας και πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις στις οποίες συμμετείχαν δέκα ενεργεια εκπαιδευτικοί. Για να γίνει η επιλογή του θέματος, λήφθηκαν υπόψη η εμπειρία της ερευνήτριας ως εκπαιδευτικός με ειδικότητα τη μουσική, τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα, η έλλειψη στη βιβλιογραφία του συγκεκριμένου θέματος που πραγματεύεται η παρούσα έρευνα και το επαγγελματικό υπόβαθρό της.

Η επισκόπηση της βιβλιογραφίας αποδεικνύει ότι υπάρχουν αρκετές έρευνες για τα στοιχεία που πρέπει να έχει ένας διευθυντής σχολικής μονάδας, προκειμένου να διοικήσει με επιτυχία και να είναι αγαπητός στο ανθρώπινο δυναμικό που τον περιβάλλει, στους μαθητές και τους γονείς. Ωστόσο, δεν έχει μελετηθεί ένας παράγοντας: η μουσική εκπαίδευσή του και κατά πόσο η πορεία μέσα από μακροχρόνιες σπουδές ή και ενασχόληση με τη μουσική μπορεί να βοηθήσει στον τρόπο διοίκησης.

Επιπλέον στοιχεία για την επιλογή του θέματος και τον σχεδιασμό της έρευνας πρόσφεραν στην ερευνήτρια τέσσερεις μόνον έρευνες από τη διεθνή βιβλιογραφία, ποσοτικές και ποιοτικές. Η πρώτη είναι η διδακτορική διατριβή του Jacobson (2013) “The effects of public school music education programs on leadership in the workplace” ο οποίος εξετάζει ποιες διαφορές, αν υπάρχουν, υφίστανται σε σχέση με την οργάνωση, τη λήψη αποφάσεων, τη δημιουργικότητα ανάμεσα σε διευθυντές σχολείων στην Αμερική που φοίτησαν σε σχολεία των οποίων τα προγράμματα σπουδών είχαν ενσωματωμένα τη μουσική εκπαίδευση.

Στη δεύτερη έρευνα που παρουσιάστηκε σε διεθνές συνέδριο, ο Öner (2014), παρουσιάζει τις σκέψεις του γύρω από τα μουσικά σχολεία στην Τουρκία, το διοικητικό τους μοντέλο και την ανάγκη για δημιουργία κριτηρίων συγκεκριμένων που θα πρέπει να έχει ο διευθυντής εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Στην τρίτη έρευνα των Lasauskiene και Rauduvaitea (2015) “Stimulation of Pre-service Music Teachers’ Leadership Through Musical Activities”, αναδεικνύονται οι δυνατότητες των καθηγητών μουσικής που σχετίζονται με την ανάπτυξη της ηγεσίας μέσω της εφαρμογής της μεθόδου project.

Η τέταρτη έρευνα των Tebiş και Okay (2013) “Music Teachers’ Personal Tendencies regarding Administrative Leadership” που παρουσιάστηκε σε διεθνές συνέδριο, στοχεύει στον προσδιορισμό των προσωπικών τάσεων που εμφανίζουν οι εκπαιδευτικοί με ειδικότητα τη μουσική και αναλαμβάνουν ως διευθυντικά στελέχη.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που πλαισιώνουν την παρούσα έρευνα είναι τα παρακάτω:

1. Περιγράψτε την πορεία των μουσικών σας σπουδών ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική μέχρι την τωρινή σας επαγγελματική ιδιότητα.
2. Πόσο από τον ελεύθερο χρόνο σας διαθέσατε για τη μελέτη της μουσικής ή ενασχόληση με τη μουσική;
3. Υιοθετήσατε την οργάνωση, την πειθαρχία και τη συνέπεια, καθώς και την προσήλωση στο στόχο που απαιτούνται για να έχετε το επιθυμητό αποτέλεσμα κατά τη μελέτη της μουσικής;
4. Ποιά η συμβολή της μουσικής σας παιδείας ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική στην ανάπτυξη των “soft skills” δηλαδή των δεξιοτήτων που αφορούν προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες σας όπως η:
 - επικοινωνία
 - κριτική σκέψη
 - ικανότητα για ηγεσία
 - συμπεριφορά
 - προώθηση σας ομαδικότητας
 - εργασιακή δεοντολογία;

5. Η γενικότερη γνωριμία με τη μουσική κουλτούρα, συνέβαλε στην καλύτερη κατανόηση περιστατικών και χειρισμό αυτών από τη διευθυντική σας θέση;

Τα ερευνητικά ερωτήματα, που σχετίζονται με μη μετρήσιμες πλευρές της κοινωνικής πραγματικότητας (Ιωσηφίδης, 2008) δημιουργεί την ανάγκη να χρησιμοποιηθεί η ποιοτική μέθοδος στην έρευνα και πιο συγκεκριμένα να αξιοποιηθεί η ανάλυση περιεχομένου των ερωτημάτων που τέθηκαν σε συγκεκριμένη ομάδα εκπαιδευτικών. Τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν μέσα από μία μαγνητοφωνημένη συνέντευξη των εκπαιδευτικών και τους δύο οδηγούς ερωτημάτων οι οποίοι διαμορφώθηκαν με βάση τη μέθοδο Delphi από κοινού με τους ερωτώμενους. Επιπλέον, έγινε μια ανεπίσημη, φιλική συνομιλία, η οποία όμως δε μαγνητοφωνήθηκε, ανάμεσα στην ερευνήτρια και τους εκπαιδευτικούς προκειμένου να διευκρινιστούν ερωτήματα που προέκυψαν όταν παρέλαβαν τα ερευνητικά ερωτήματα. Η επεξεργασία των δεδομένων περιλάμβανε την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων, την μελέτη σε βάθος όλου του παραγόμενου υλικού και την επεξεργασία του σύμφωνα με τις αρχές της ανάλυσης περιεχομένου.

Η έρευνα διαρθρώνεται με βάση την παρακάτω δομή:

Το Πρώτο Κεφάλαιο περιλαμβάνει το Θεωρητικό Πλαίσιο της εργασίας, το οποίο είναι συναφές με τα ερευνητικά ερωτήματα, περιγράφει το θεωρητικό υπόβαθρο στο οποίο στηρίζονται οι βασικές έννοιες και χωρίζεται σε τέσσερις υποενότητες. Η πρώτη υποενότητα αναφέρεται στους τύπους ηγεσίας που επικρατούν στην βιβλιογραφία και αναφέρονται με τη σχετική ορολογία. Στη δεύτερη υποενότητα γίνεται μία περιγραφική ανάλυση της μουσικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα και τους στόχους με βάσει τους οποίους γράφονται τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών μουσικής. Η Τρίτη υποενότητα αναφέρεται στη σημασία της μάθησης της μουσικής και την επίδρασή της σε διάφορους τομείς της ζωής του παιδιού, του εφήβου, του ενήλικα. Το πρώτο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την πέμπτη και τελευταία υποενότητα όπου γίνεται η βιβλιογραφική επισκόπηση των τεσσάρων μόνο ερευνών που υπάρχουν στη διεθνή βιβλιογραφία γύρω από τη μουσική σε σχέση με τη διεύθυνση ενός σχολείου.

Το Δεύτερο Κεφάλαιο της έρευνας περιλαμβάνει το μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην έρευνα. Αναφέρονται, ο σκοπός της έρευνας, οι στόχοι, τα ερευνητικά ερωτήματα, οι λόγοι που οδήγησαν την ερευνήτρια στην επιλογή συγκεκριμένης ερευνητικής μεθόδου και οι τεχνικές συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων. Επιπλέον, περιγράφονται οι δύο οδηγοί ερωτημάτων που χρησιμοποιήθηκαν και η σύνδεση των ερευνητικών ερωτημάτων με τις ερωτήσεις των συνεντεύξεων. Υπάρχει περιγραφή του

δείγματος και της διαδικασίας συλλογής των δεδομένων, ενώ γίνεται αναφορά στους τρόπους που ακολουθήθηκαν για την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της έρευνας. Η ένατη υποενότητα του δευτέρου κεφαλαίου αναφέρεται στη μέθοδος ανάλυσης και επεξεργασίας των ποιοτικών δεδομένων με βάση τους άξονες των παρακάτω θεματικών εννοιών όπως είναι:

- η διερεύνηση της υπηρεσιακής κατάστασης των εκπαιδευτικών
- η περιγραφή της σχέσης τους με τη μουσική
- ο προσωπικός χρόνος που αφιέρωσαν για τη μουσική
- η εφαρμογή δεξιοτήτων της μουσικής στη διοίκηση σχολικής μονάδας και
- η μουσική κουλτούρα σε σχέση με τη διοίκηση.

Στο Τρίτο Κεφάλαιο γίνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα και παρατίθενται επιλεκτικά αποσπάσματα από τις απομαγνητοφωνημένες απαντήσεις των ερωτώμενων. Στο Τέταρτο Κεφάλαιο αναλύονται τα ευρήματα της έρευνας μέσα από την παράθεση συγκριτικών πινάκων. Στη συνέχεια, περιγράφονται τα τελικά συμπεράσματα σε σχέση με τους πρωταρχικούς στόχους της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα, οι περιορισμοί της και τέλος, γίνεται αναφορά στο κατά πόσο τα αποτελέσματα μπορούν να ενσωματωθούν και να εφαρμοστούν μέσα στη διοίκηση με τη μορφή προτάσεων. Στο παράρτημα, μετά τις βιβλιογραφικές αναφορές, παρατίθενται οι δύο οδηγοί συνέντευξης που διαμορφώθηκαν από κοινού με τους ερωτώμενους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1. Θεωρητικό πλαίσιο

1.1 Τύποι ηγεσίας

Η ηγεσία στην εκπαίδευση είναι ένα κοινό σημείο αναφοράς σε όλους τους οργανισμούς και φορείς, είτε αυτοί είναι δημόσιοι, είτε είναι ιδιωτικοί. Τα μεταβαλλόμενα πρότυπα και τάσεις της ζωής είναι τόσο ισχυρά στη σημερινή εποχή τα οποία επηρεάζουν τη ζωή των μαθητών στις σχολικές μονάδες. Οι ανάγκες στον εκπαιδευτικό τομέα ειδικότερα, αυξάνονται όλο και περισσότερο και κρίνεται πλέον απαραίτητη η σωστή κατάρτιση των στελεχών εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τους Wildy Wildy, Clarke, και Cardno (2009), το Υπουργείο Παιδείας της Νέας Ζηλανδίας χρηματοδοτεί πρωτοβουλίες οι οποίες θα παρέχουν πηγές για εκπαιδευτικές ηγετικές ικανότητες για τους διευθυντές. Σύμφωνα με τους Blake και Mouton (1964), το κριτήριο για να κατηγοριοποιήσει κάποιος τα στυλ ηγεσίας, δεν είναι ο τρόπος λήψης αποφάσεων, αλλά η σπουδαιότητα που δίνει ο ηγέτης στις ανθρώπινες σχέσεις και πως αυτό επηρεάζει την απόδοσή τους στην εργασία. Η ηγετική συμπεριφορά, όπως αναφέρει η Μπρίνια (2008), διακρίνεται σε δύο κατηγορίες: στην πρώτη που αναφέρεται ως “προσανατολισμός προς τους ανθρώπους” και στη δεύτερη, ως “προσανατολισμός προς τα καθήκοντα”. Στην πρώτη κατηγορία, ο ηγέτης θέτει τον άνθρωπο ως κέντρο αναφοράς, τον εμπιστεύεται, τον σέβεται και αναπτύσσει υγιείς ανθρώπινες σχέσεις μαζί του. Στη δεύτερη κατηγορία, ο ηγέτης προσανατολίζεται μόνο στο στόχο του ο οποίος είναι να τελέσει τα καθήκοντά του και να διεκπεραιώσει την γραφειοκρατία.

Διαφορετικές μορφές ηγεσίας περιγράφονται στη βιβλιογραφία με όρους όπως εκπαιδευτικό, συμμετοχικό, δημοκρατικό, μεταρρυθμιστικό, ηθικό και στρατηγικό (Leithwood, Louis, Anderson & Wahlstrom, 2004). Ωστόσο, προκειμένου να επιτευχθεί η αποτελεσματικότητα, η ηγεσία τείνει να καθορίζεται από τον στρατηγικό στόχο να βοηθήσει την οργάνωση, να θέσει πρακτικούς και επιθυμητούς στόχους, και παράλληλα να παρακινήσει το ανθρώπινο δυναμικό για την επίτευξη αυτών των στόχων. Σύμφωνα με τους Cray, Inglis και Freeman (2007), υπάρχουν τέσσερις βασικές μορφές στρατηγικής ηγεσίας:

1. Χαρισματικοί ηγέτες: είναι σε θέση να ασκήσουν βαθιά επιρροή στους υποστηρικτές τους μέσω των δικών τους χαρακτηριστικών προσωπικότητας και

του ατόμου (Conger & Kanungo, 1998). Οι χαρισματικοί ηγέτες τείνουν να έχουν ιδιαίτερη αυτοπεποίθηση, που εμπνέει εμπιστοσύνη, αφοσίωση και εξομίωση μεταξύ των υποστηρικτών τους.

2. Ηγέτες της ανταλλαγής: παρέχουν τις προσδοκίες, καθώς και τους πόρους ή είδος σε αντάλλαγμα είτε απόδοσης από εργαζόμενους, είτε αποζημίωσής τους με ανταμοιβή.

3. Μετασχηματιστικοί ηγέτες: έχουν την ικανότητα να πείσουν τους υποστηρικτές τους με το χάρισμα ή το όραμά τους και είναι πρόθυμοι να προβούν σε κάθε δυνατή προσπάθεια να το επιτύχουν.

4. Συμμετοχικοί ηγέτες: αυτοί που συμπεριλαμβάνουν τους υποστηρικτές τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Yukl, 2006).

Ανεξάρτητα από το πόσο επιτυχημένοι είναι οι ηγέτες, αν τα προσωπικά τους στυλ δεν ταιριάζουν με τις τρέχουσες ανάγκες ή τον πολιτισμό, το αποτέλεσμα είναι συχνά καταστροφικό. Έτσι, μια από τις βασικές λειτουργίες ενός ηγέτη είναι να θέσει τους στόχους, την αποστολή και το όραμα του οργανισμού που αναλαμβάνει.

Στη σημερινή πραγματικότητα, ένας διευθυντής είναι κατ' ουσία συντονιστής και έχει την ευθύνη για τη διεξαγωγή της εκπαιδευτικής δραστηριότητας, των παιδαγωγικών μεθόδων μέσα στη σχολική μονάδα, αλλά και του βραχυπρόθεσμου και του μακροπρόθεσμου προγραμματισμού της. Ωστόσο, δεν υπάρχουν ιδιαίτερες κατευθυντήριες γραμμές για την επίτευξη ενός σύγχρονου, πολιτιστικά ολοκληρωμένου και διαδραστικού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος το οποίο θα πρέπει ν' ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της σύγχρονης και τεχνολογικά ανεπτυγμένης κοινωνίας. Σε αυτό το πλαίσιο στόχος αυτής της έρευνας είναι να αναδείξει κατά πόσο η μουσική παιδεία μπορεί να συμβάλει ή όχι στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας ενός διευθυντή σχολικών μονάδων. Τα ερωτήματα που θα διερευνηθούν είναι εάν η κοινωνικοποίηση και η πειθαρχία, που τις οποίες αποκτάει κάποιος κατά τη διάρκεια των μουσικών του σπουδών, ο χρόνος που αφιερώνει, η προσήλωση στην πολύωρη μελέτη, καθώς και άλλα, βοηθούν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων οι οποίες θα κάνουν τον κάνουν πιο αποτελεσματικό και ικανό σε μία θέση ευθύνης σχολικής μονάδας.

1.2 Η μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα

Η μουσική, ως τέχνη και επιστήμη, είναι ένα κομμάτι του ανθρώπινου πολιτισμού και της καθημερινότητας. Ως μορφή τέχνης, είναι τρόπος της ανθρώπινης έκφρασης, αναπόσπαστο μέρος του ανθρώπινου πολιτισμού και της ιστορίας των λαών από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Ως επιστήμη, αποτελεί τον τομέα γνώση ο οποίος έχει

εξελιχθεί στο πέρασμα του χρόνου. Ο ανθρωπολόγος Alan Merriam (1964) αναγνωρίζει στη μελέτη του ότι οι κυριότερες λειτουργίες της μουσικής για το άτομο και την κοινωνία είναι οι: συναισθηματική έκφραση, αισθητική απόλαυση, ψυχαγωγία, επικοινωνία, συμβολική αναπαράσταση, σωματική αντίδραση, επικύρωση κοινωνικών και θρησκευτικών θεσμών, συμβολή στη συνέχεια και τη σταθερότητα των πολιτισμών, αλλά και στη συνεκτικότητα των κοινωνικών ομάδων. Εκτός όμως από τη διάσταση της ψυχαγωγίας, η μουσική έχει και μια ισχυρή επικοινωνιακή δύναμη την οποία αναμφισβήτητα βιώνουν όσοι συμμετέχουν σε μουσικά σύνολα (χορωδίες, ορχήστρες, ή μικρά μουσικά σχήματα).

Προκειμένου να εξεταστούν οι τρόποι με τους οποίους ένα παιδί μπορεί να αποκτήσει τη μουσική παιδεία γενικότερα και συγκεκριμένα μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, θα επιχειρηθεί η διερεύνηση των στόχων που θέτουν τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών μουσικής. Στην Ελλάδα, η μουσική παιδεία παρέχεται τόσο από τη δημόσια δωρεάν εκπαίδευση σε Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια, Τριτοβάθμια βαθμίδα, στο Κρατικό Ωδείο Θεσσαλονίκης, όσο και από τους Δήμους (Δημοτικές Επιχειρήσεις Πολιτισμού, Δημοτικά Ωδεία), τα ιδιωτικά Ωδεία και τις Μουσικές Σχολές τα οποία είναι υπό την επίβλεψη του Υπουργείου Πολιτισμού. Οι στόχοι της μουσικής εκπαίδευσης στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια βαθμίδα, καθορίζονται από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Μουσική – Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ) και την αναθεωρημένη έκδοση του 2014 για τη μουσική με το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το «Νέο Σχολείο-Σχολείο 21ου αιώνα». Από το 1988, τα Μουσικά Σχολεία (Γυμνάσιο και Λύκειο), με το διευρυμένο ωράριο των σαράντα δύο ωρών εβδομαδιαίως, προσφέρουν ένα αναλυτικό πρόγραμμα μουσικών σπουδών με τη διδασκαλία μουσικών οργάνων και μαθημάτων αισθητικής παιδείας, καθώς και τη δημιουργία μουσικών συνόλων διαφόρων ειδών μουσικής.

Το πιο πρόσφατο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής για το Νηπιαγωγείο, το Δημοτικό και το Γυμνάσιο το οποίο αποτελεί ένα ενιαίο, ανοικτό και ευέλικτο πρόγραμμα (2014 έκδοση), ακολουθεί τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, μέσα από καινοτόμες διδακτικές προσεγγίσεις και προσπαθεί να αξιοποιήσει τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών και της ψηφιακής εκπαίδευσης. Βέβαια, όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν ότι το μάθημα της Μουσικής υπάρχει ως ένα αυτόνομο, διακριτό γνωστικό αντικείμενο στο πλαίσιο του μαθήματος της Αισθητικής Αγωγής, όπως ισχύει ακόμα και σήμερα στα ωρολόγια προγράμματα του Δημοτικού και του Γυμνασίου.

Οι στόχοι αφορούν κυρίως την ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων και γνώσεων και επιτυγχάνονται μέσα από την εφαρμογή βιωματικών και ενεργητικών μουσικών δραστηριοτήτων. Αυτό που είναι σημαντικό να σημειωθεί είναι ότι οι στόχοι πηγάζουν από τις επιδιώξεις του μαθήματος της μουσικής ως προς την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και του νέου, την καλλιέργεια στάσεων και αξιών και ακόμη από τη σύνδεση της μουσικής με την ευρύτερη κοινωνία. Μέσα από την ενεργή συμμετοχή του μαθητή σε δημιουργικές και βιωματικές δράσεις σε όλο το φάσμα της μαθητικής ζωής του, μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μιας δια βίου σχέσης του με την τέχνη της μουσικής που θα τον βοηθήσει να εξελιχθεί.

Σύμφωνα με το Π.Σ. Μουσικής (2014), τέσσερις είναι οι βασικοί άξονες:

1. η αντίληψη των στοιχείων και των εννοιών της μουσικής
2. η απόκτηση μουσικών δεξιοτήτων
3. η απόκτηση γνωστικών δεξιοτήτων
4. η συναισθηματική ανάπτυξη.

Η Μουσική ως τέχνη κι επιστήμη, ασκεί επομένως αρμονικά κι ισορροπημένα το γνωστικό, συναισθηματικό και ψυχοκινητικό τομέα του παιδιού. Το παιδί έρχεται πρώτη φορά σε επαφή με τη μουσική στην βρεφική του ηλικία και πειραματίζεται ασυνείδητα με διάφορους ρυθμούς και ήχους πριν ακόμα χρησιμοποιήσει την ομιλία. Επομένως, διαθέτει ένα φυσικό ένστικτο για τη μουσική. Η μουσική είναι κινητήρια δύναμη στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων και δίνει ερεθίσματα για δημιουργικότητα και εξέλιξη της φαντασίας. Καλλιεργεί την αισθητική ικανότητα και την ευαισθησία, αναπτύσσει την κατανόηση και απόλαυση της μουσικής και απελευθερώνει τη δημιουργικότητα, όπως αναφέρει ο Σταυρίδης (1985). Η μάθηση μέσω της μουσικής έρχεται να παίξει καθοριστικό ρόλο σε αυτό τον σκοπό της εκπαίδευσης, γιατί συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού και ειδικότερα στην ανάπτυξη της ικανότητάς του να ελέγχει και να προσαρμόζεται στο περιβάλλον του (Τρούλης, 1991).

1.3 Η σπουδαιότητα της μουσικής εκπαίδευσης

Υπάρχουν ισχυρισμοί σχετικά με το αποτέλεσμα που έχει η μουσική στην ενίσχυση της ανάπτυξης προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων (Boyes & Reid, 2005). Επιπλέον, διεξήχθησαν έρευνες για να κατανοήσουμε πως η μακροχρόνια σπουδή της μουσικής επηρεάζει τις στάσεις και τις αντιλήψεις των μαθητών για το σχολείο. Πολλές από αυτές τις ερευνητικές μελέτες (Burnard, 2008, Rusinek, 2008) κατέληξαν στο

συμπέρασμα ότι η μουσική εκπαίδευση ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες και δημιουργεί μια ισχυρή αίσθηση αυτοπεποίθησης και ικανοποίησης. Οι Kokotsaki και Hallam (2007) υποστήριξαν ότι η μουσική παιδεία επηρεάζει τον άνθρωπο από την άποψη της προσωπικής ανάπτυξης δεξιοτήτων και ενθαρρύνει την ανάπτυξη της αυτοπεποίθησής του.

Σύμφωνα με τον Bianchi (Abril & Gault, 2008), η πλειοψηφία των Αμερικανών πιστεύει ότι οι τέχνες αποτελούν ζωτικό και απαραίτητο μέρος του αναλυτικού προγράμματος ενός σχολείου. Οι Abril και Gault (2008) διενήργησαν πρόσφατα μια έρευνα που περιελάμβανε 1.000 διευθυντές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (54%) πιστεύει ότι τα προγράμματα μουσικής εκπαίδευσης στα δευτεροβάθμια σχολεία ήταν εξαιρετικά επιτυχημένα για να βοηθήσουν τους μαθητές να γνωρίσουν τη μουσική τους και τους ευρύτερους εκπαιδευτικούς τους στόχους.

Εκτός από την εργασία σε ομάδες που τους βοηθούν να γίνουν πιο πειθαρχημένοι, η επίλυση προβλημάτων και η λήψη αποφάσεων παίζει συχνά σημαντικό ρόλο για τους μουσικούς με όργανο και φωνή, όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν και επιλύουν τα προβλήματα μουσικής απόδοσης που προκύπτουν μέσα από την άσκηση. Οι δάσκαλοι της μουσικής συχνά παροτρύνουν τους μαθητές τους να απομονώσουν και να απλοποιήσουν τα δύσκολα μουσικά περάσματα μέσα από επαναλαμβανόμενες και καλές τεχνικές συνήθους πρακτικής έτσι ώστε οι μαθητές να μπορούν να αποκαθιστούν στέρεες στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων κατά την άσκηση της μουσικής τους στο σπίτι (Byo, 2004).

Μέσω θετικών εμπειριών και ενισχύσεων, όχι μόνο οι μαθητές θα μπορούν να ενεργοποιήσουν τις καλές τεχνικές επίλυσης προβλημάτων και λήψης αποφάσεων στην μουσική τους πρακτική κατά την πορεία των σπουδών τους, αλλά και αργότερα στη ζωή τους, όπως υπογραμμίζουν οι Abril και Gault (2008). Σύμφωνα με τον Balkin (1990), η ανάπτυξη της διαδικασίας λήψης αποφάσεων στη μουσική αποτελεί κρίσιμη συνιστώσα της δημιουργικής ανάπτυξης του μουσικού. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων για έναν μουσικό υπάρχει από την αρχή μέχρι το τέλος. Αυτή η διαδικασία λήψης αποφάσεων περιλαμβάνει τη συνειδητοποίηση και την ταυτοποίηση διαφόρων μουσικών εναλλακτικών λύσεων (ήχοι, δομές χορδή, συνοδεία, ακροατήριο κλπ.) Επιπλέον, ο Balkin (1990) πρόσθεσε ότι η μουσική εκπαίδευση ενθαρρύνει τα παιδιά να μάθουν από τα λάθη τους, καθώς και από τις επιτυχίες τους. Η μουσική είναι μέσω της πρακτικής και των επιδόσεων, διδάσκει στους μαθητές καλύτερα την αξία της σκληρής δουλειάς και της αυτοπειθαρχίας (Miller & Coen, 1994). Η δημιουργική διαδικασία στη

μουσική, σύμφωνα με τους Hickley και Webster (2001), αρχίζει με ένα μουσική ιδέα ή πρόθεση που ολοκληρώνεται με τη δημιουργία ενός μουσικού έργου.

Όσον αφορά τους μαθητές μουσικής, οι Hickley και Webster (2001) ανέφεραν τη διαδικασία δημιουργικής σκέψης σε τέσσερις βαθμίδες και το πως σχετίζεται με τη δημιουργία μουσικής:

1. Προετοιμασία: σκέψη και συγκέντρωση υλικού για το τελικό προϊόν (π.χ. το δημιουργικό πρόβλημα).
2. Επώαση: ο μουσικός απομακρύνεται από το δημιουργικό πρόβλημα και επιτρέπει στον εγκέφαλό του να επεξεργάζεται υποσυνείδητα τις ιδέες.
3. Ιδέα: τη στιγμή που ο μουσικός έρχεται αντιμέτωπος με μια υπέροχη ιδέα ή (π.χ. μελωδία, συνοδεία κ.ά.) και
4. Επαλήθευση: συγκέντρωση όλων των στοιχείων και δοκιμή του τελικού προϊόντος (πρόβες, κ.ά.).

Ο Balkin (1990) πιστεύει ότι οι δάσκαλοι της μουσικής συμβάλλουν στην καλλιέργεια της δημιουργικής διαδικασίας μέσω της μουσικής στους μαθητές τους και ότι αυτές οι διαδικασίες μπορούν να μεταφερθούν στις άλλες εμπειρίες τους, ενθαρρύνοντας τους μαθητές να αντιμετωπίσουν τη λήψη αποφάσεων, ξεπερνώντας το φόβο τους να κάνουν λάθη, και να εκφράσουν τις ιδέες τους μέσα από τις δικές τους παραστάσεις, εκδηλώσεις, συναυλίες, πρωτότυπες δημιουργίες.

Είτε ως σολίστ είτε μέσα σε ορχήστρα, οι μουσικοί αντιμετωπίζουν συχνά μουσικά εμπόδια, δημιουργούν εναλλακτικές λύσεις για την επίλυση αυτών των εμποδίων, αναλύουν και επικρίνουν αυτές τις εναλλακτικές λύσεις και δέχονται ανοιχτά και προλαμβάνουν τις επικρίσεις που προκύπτουν από αυτές τις λύσεις σε μια προσπάθεια περαιτέρω διόρθωσης ή βελτίωσης. Ο Aspin (2000) υποστηρίζει ότι η ζωή ενός καλλιτέχνη είναι συνεχώς προκλητική και ότι ο εκπαιδευτικός μουσικής, όχι μόνον βοηθά έναν μαθητή που σπουδάζει μουσική να βρει την δική του καλλιτεχνική έκφραση, αλλά και να αποκτήσει τις γνώσεις και τις δεξιότητες που προσφέρει η εμπειρία του στις τέχνες.

Συναισθηματική ανάπτυξη μέσω της μουσικής

Η μουσική επιδρά στο συναισθηματικό κόσμο της ψυχής του παιδιού, ιδιαίτερα όταν αυτός είναι εύπλαστος και ευαίσθητος (Σέργη, 1982). Η μουσική λόγω της αμεσότητας της επίδρασής της συμβάλλει με εξαιρετικά αποτελέσματα σε ψυχοθεραπευτικές εφαρμογές, που οδήγησαν στον κλάδο της μουσικοθεραπείας (Σταυρίδης, 1985).

Όλα τα παιδιά με τις ποικίλες μουσικές δραστηριότητες βρίσκουν τρόπους και μέσα για αυτοέκφραση και επικοινωνία.

Πνευματική ανάπτυξη του παιδιού

Σύμφωνα με τον Χαραλάμπους (1996), η μουσική μπορεί να βοηθήσει στην πνευματική ανάπτυξη του παιδιού να αποτελέσει ένα σημαντικό παράγοντα για την κοινωνική του ανάπτυξη. Η μουσική αποτελεί μία παγκόσμια γλώσσα και γι' αυτόν το λόγο η κατανόηση, η ακρόαση, η δημιουργία μουσικής και η εκτέλεσή της απαιτούν πνευματική διεργασία του ανθρώπου και εφαρμογή της νοημοσύνης και της ευφυΐας (Τρούλης, 1991). Η ενασχόληση του παιδιού με τη μουσική σε ομαδικό επίπεδο, του δίνει τη δυνατότητα να αναπτύξει σημαντικές αξίες, όπως είναι η σκέψη, η συνεργασία, η υπευθυνότητα, η αυτοπειθαρχία, ο αυτοέλεγχος αλλά και ο αυτοσχεδιασμός.

Σωματική ανάπτυξη μέσω της μουσικής

Η μουσική σε συνδυασμό με την κίνηση, το τραγούδι, το παίξιμο μουσικών οργάνων μπορεί να συμβάλλει στη σωματική ανάπτυξη του παιδιού. Η διάρκεια ενός τραγουδιού ή η μελέτη ενός μουσικού οργάνου προϋποθέτει την παραγωγή οργανωμένων κινήσεων, τον συντονισμό και την ομαλή λειτουργία του εγκεφάλου και του μυϊκού συστήματος, εξασφαλίζοντας την εξάσκηση του στόματος, των μυών του προσώπου, την ενδυνάμωση των αναπνευστικών οργάνων, την καλή λειτουργία και την ψυχική ισορροπία όλου του ανθρώπινου οργανισμού, σύμφωνα με τον Τρούλη (1991). Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η μουσική αποτελεί ένα σπουδαίο εργαλείο για την εκπαίδευση των σωματικά ανάπηρων παιδιών, ειδικά με το παίξιμο μουσικών οργάνων. Επιπλέον, η συμμετοχή σε μια ομαδική μουσική δραστηριότητα δίνει στο παιδί αυτοπεποίθηση, ενώ ένα παιδί με ειδικές δεξιότητες ή με δυσκολίες στη μαθησιακή διαδικασία, απελευθερώνεται και μαθαίνει τις πραγματικές του ικανότητες (Σέργη, 1982).

Κοινωνική ανάπτυξη μέσω της μουσικής

Η μουσική αναπτύσσει σε σημαντικό βαθμό την κοινωνικότητα των παιδιών μέσω πολλών δραστηριοτήτων που παρέχουν ευκαιρίες για συλλογική συμμετοχή, συνεργασία, αλληλεπίδραση και ευθύνη. Οι ομαδικές μουσικές δραστηριότητες συμβάλλουν στην ανάπτυξη των κοινωνικών ικανοτήτων τους και στη δημιουργία ικανοποιητικών ανθρώπινων σχέσεων με τη συνεργασία, τη συλλογική

ευθύνη, την αυτοπειθαρχία, τον αυτοέλεγχο. Η συμμετοχή σε ομαδικές μουσικές δραστηριότητες δίνει σ' ένα παιδί πολλές ευκαιρίες για κοινωνικοποίηση.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριάντα ετών, υπήρξε ένα σημαντικό ποσό ερευνών για τη μελέτη της ηγεσίας σε μια προσπάθεια να διερευνηθεί η κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ των χαρακτηριστικών του ηγέτη και του υποστηρικτή του. Ο Robbins (2003) υποστηρίζει ότι η ηγεσία αφορά την αντιμετώπιση της αλλαγής και ότι οι μεγάλοι ηγέτες καθιερώνουν ένα όραμα και δρουν συνεργατικά με άλλους ανθρώπους για την ολοκλήρωσή του.

Σύμφωνα με τον Robbins (2003), οι ηγέτες έχουν προσωπικές ιδιότητες και χαρακτηριστικά που βασίζονται σε έξι στοιχεία:

1. φιλοδοξία και ενέργεια
2. επιθυμία να είναι στο προσκήνιο
3. ειλικρίνεια και ακεραιότητα
4. αυτοπεποίθηση
5. ευφυΐα και
6. γνώση σχετικά με το αντικείμενο.

Σύμφωνα με το στρατηγικό πλαίσιο και τη στοχοθεσία της Ευρωπαϊκή Ένωσης για (*Europe 2020 Strategy*) για οι νέες προκλήσεις αφορούν το όλο και υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης που πρέπει να πάρουν οι νέοι, επικεντρώνονται στην ικανότητα να εξελίσσονται μέσω της δια βίου μάθησης για να μπορέσουν να παίξουν σημαντικό ρόλο στο μέλλον. Οι ικανότητες που πρέπει να επιδεικνύουν οι νέοι του 21^{ου} αιώνα συνοψίζονται στη δημιουργική σκέψη και την καινοτομία, την επικοινωνία και τη συνεργασία, την κριτική σκέψη, την ικανότητα επίλυσης δύσκολων καταστάσεων και προβλημάτων και τη λήψη αποφάσεων. Άρα, το εκπαιδευτικό σύστημα του 21^{ου} αιώνα οφείλει να δημιουργήσει ένα περιβάλλον όπου τα παιδιά θα μπορέσουν να αναπτύξουν τις παραπάνω ικανότητες και δεξιότητες και, όπως προαναφέρθηκε, η μουσική παιδεία, έχει τη δυνατότητα να ωθήσει τον άνθρωπο στην ανάπτυξη όλων αυτών των χαρακτηριστικών τα οποία θα μπορεί να χρησιμοποιήσει σε οποιαδήποτε έκφανση της ζωής του.

1.4 Βιβλιογραφική επισκόπηση

Ο Jacobson (2013) στη διδακτορική του διατριβή με τίτλο “The effects of public school music education programs on leadership in the workplace” ερευνά, εάν υπάρχουν

διαφορές, στη λήψη αποφάσεων, τη δημιουργικότητα και τις μορφές μάθησης ανάμεσα σε ηγέτες οι οποίοι σπούδασαν σε δημόσια σχολεία με προγράμματα μουσικής εκπαίδευσης και σ' εκείνους που δε συμπεριέλαβαν τις μουσικές σπουδές στη μαθητική τους ζωή. Μέσα από τη διαδικασία της ποιοτικής έρευνας, πραγματοποίησε συνεντεύξεις όπου έθεσε τα τρία ερευνητικά πεδία τα οποία μπορεί να επηρεάστηκαν από τη συμμετοχή τους σε προγράμματα σχολικής μουσικής εκπαίδευσης:

- διαδικασία λήψης αποφάσεων στο χώρο εργασίας
- δημιουργικότητά τους στο χώρο εργασίας
- τρόπο εκπαίδευσής τους στο χώρο εργασίας.

Ο ερευνητής θεωρεί ότι η μελέτη του γεφυρώνει το κενό στην αναγνώριση της σπουδαιότητας και της αναγκαιότητας της καλλιέργειας μιας μακροχρόνιας σχέσης ανάμεσα στη δημιουργικότητα, την ηγεσία, την ομαδική εργασία και τη συνεργασία που αποκτήθηκε σε νεαρή ηλικία μέσω της συμμετοχής σε διάφορα προγράμματα δημόσιας σχολικής μουσικής εκπαίδευσης. Τα ευρήματα μπορούν να χρησιμεύσουν για την καλύτερη κατανόηση της συμβολής της δημόσιας σχολικής μουσικής εκπαίδευσης στη λήψη αποφάσεων από τους ηγέτες, τη δημιουργικότητα και τη μάθηση στο χώρο εργασίας.

Ο Öner (2014) στο άρθρο του “Rethinking Turkish music schools’ administrative model in the context of music education culture: Is there a need for an educational leadership model?” εξετάζει το διοικητικό μοντέλο που πρέπει να υπάρχει στα τουρκικά μουσικά σχολεία. Όπως αναφέρει, η εφαρμογή των «δυτικών» ιδεών και πλαισίων της ηγεσίας μπορεί να είναι πιο αποτελεσματική και επικεντρωμένη όταν είναι απόλυτα προσαρμοσμένη και συνδεδεμένη με μια μη δυτική κουλτούρα. Τα τρέχοντα πρότυπα μουσικής εκπαίδευσης στην Τουρκία πρέπει να εξεταστούν μαζί με τα διαφορετικά πολιτιστικά στρώματα της κοινωνίας και το σημερινό διοικητικό σύστημα των τουρκικών μουσικών σχολών.

Τα ευρήματα της έρευνάς του έδειξαν ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων που ήταν φοιτητές και μέλη ΔΕΠ, πίστευε ότι το επίπεδο επιτυχίας του σχολείου τους δεν είναι καλό λόγω της καθυστερημένης έναρξης της μουσικής εκπαίδευσης, των πολιτισμικών διαφορών, της έλλειψης μουσικού περιβάλλοντος, ενώ τα προβλήματα στις σχέσεις σπουδαστών-καθηγητών ήταν οι συνηθέστεροι λόγοι για το χαμηλό επίπεδο επιτυχίας. Ένα μουσικό σχολείο με μια τέτοια ατμόσφαιρα χωρίς αρκετά πολιτιστικά ή / και μουσικά γεγονότα, με το γραφειοκρατικό εκπαιδευτικό σύστημα και προφίλ των

σπουδαστών χωρίς ιδιαίτερο μουσικό υπόβαθρο μπορεί να έχει τέτοια προβλήματα που τονίζονται στις απαντήσεις. Ωστόσο, με ένα απλό και καλό σχέδιο σε συνεργασία τόσο με τους σπουδαστές, όσο και τους καθηγητές, η διοίκηση μπορεί να διαρθρώσει μια δημιουργική, εποικοδομητική προσέγγιση μέσω της εκπαιδευτικής ηγεσίας, για να αυξήσει το επίπεδο επιτυχίας του σχολείου και να εκπληρώσει τις προσδοκίες των σπουδαστών του..

Η έρευνα των Lasauskiene και Rauduvaite (2015) “Stimulation of Pre-service Music Teachers’ Leadership Through Musical Activities” αναδεικνύει τέσσερις άξονες – βασικές στρατηγικές τις οποίες αναπτύσσουν μαθητές που έχουν μουσικές σπουδές και αργότερα ασχολούνται με τη διοίκηση. Οι καθηγητές μουσικής είναι οι κατάλληλοι εκπαιδευτικοί που θα οδηγήσουν τους μαθητές με τη συνεργατική μέθοδο project, στην ανάπτυξη των παρακάτω χαρακτηριστικών:

1. Ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών πώς να μαθαίνουν:

- αποκτούν υπευθυνότητα για το αποτέλεσμα του έργου
- ενισχύεται η ανεξαρτησία και η πρωτοβουλία τους
- ενισχύεται η δημιουργικότητά τους

2. Ανάπτυξη της διαχειριστικής ικανότητας των μαθητών:

- αναπτύσσεται η ικανότητα σχεδιασμού
- γίνεται άσκηση για προγραμματισμό
- αναπτύσσονται δεξιότητες για τη λήψη αποφάσεων

3. Ανάπτυξη της κοινωνικής ικανότητας των μαθητών:

- αναπτύσσονται οι συνεργατικές δεξιότητες
- υπάρχει ανοχή στην κριτική

4. Ανάπτυξη της συναισθηματικής ικανότητας των μαθητών:

- ενισχύεται η αυτοπεποίθηση
- αναπτύσσεται ο επαγγελματισμός
- ενισχύεται η ικανοποίηση κατά την εκτέλεση

Οι Tebis και Hakan (2013) με την έρευνά τους “Music Teachers’ Personal Tendencies regarding Administrative Leadership” στοχεύουν στον προσδιορισμό των προσωπικών τάσεων των εκπαιδευτικών μουσικής που σχετίζονται με τα καθήκοντα ηγεσίας της διοίκησης. Θεωρείται ότι οι δάσκαλοι της μουσικής είναι ιδιαίτερα επιρρεπείς στην εδραίωση ενός δημοκρατικού εργασιακού κλίματος, εξαιτίας των ικανοτήτων τους να διαχειρίζονται ομαδικά μουσικά έργα και να έχουν κοινωνικές δραστηριότητες.

Οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι αναλαμβάνουν αργότερα καθήκοντα διευθυντή ενός σχολείου, θυμούνται ότι οι διοικητικές δεξιότητες και τα ενδιαφέροντά τους μπορούν να διαφέρουν μεταξύ τους, επειδή προέρχονται από διαφορετικούς κλάδους και αντιμετωπίζουν μοναδικές εκπαιδευτικές διαδικασίες, όσον αφορά την επιτόπια εκπαίδευσή τους. Θεωρούν ότι οι εκπαιδευτικοί που έχουν ειδικότητα τη μουσική διακρίνονται ως σημαντικοί υποψήφιοι για την ανάληψη της ηγεσίας μιας σχολικής μονάδας.

Λόγω της μουσικής πειθαρχίας, οι εκπαιδευτικοί μουσικής μπορούν να παρουσιάσουν μια επιτυχημένη και πιο ενεργό στάση στις συνεργατικές εργασιακές δραστηριότητες. Γι' αυτόν το λόγο, θεωρείται ότι δημιουργήσουν ένα ενεργό και δημοκρατικό περιβάλλον στο σχολείο. Το γεγονός ότι διαθέτουν σε ένα υψηλό ποσοστό αυτοπεποίθηση, υποστηρίζουν οι Tebis και Hakan (2013) ότι αποτελούν την ιδανική ομάδα σε σχέση με άλλους κλάδους για να αναλάβουν διευθυντική θέση σ' ένα σχολείο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2. Μεθοδολογία έρευνας

2.1 Η ταυτότητα της έρευνας

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται αναλυτική παρουσίαση της ταυτότητας της έρευνας, παρουσιάζονται δηλαδή ο σκοπός, οι στόχοι της και τα ερευνητικά ερωτήματα και εν συνεχεία η υλοποίηση των δια ζώσεων συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν στην πόλη της Θεσσαλονίκης, των Σερρών και των εξ' αποστάσεων συνεντεύξεων που έγιναν μέσω τηλεφωνική συνομιλίας με Μυτιλήνη και με Λάρισα. Ακολουθούν, η επιλογή της ερευνητικής μεθόδου, οι τεχνικές της συλλογής των δεδομένων και πιο συγκεκριμένα, τα εργαλεία με το οποία αντλήθηκε το υλικό από τους συμμετέχοντες καθώς και οι λόγοι επιλογής τους. Επιπλέον, περιγράφεται η διαδικασία συλλογής δεδομένων και αναφέρονται οι περιορισμοί της έρευνας.

2.2 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσει κατά πόσο μπορεί να συμβάλει η μουσική παιδεία την οποία λαμβάνει κάποιος στην νεαρή του ηλικία, ώστε να διαμορφώσει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του τα οποία θα έχει ήδη εξελίξει και θα χρησιμοποιήσει σε περίπτωση που αναλάβει διευθυντική θέση σε σχολική μονάδα. Δίνεται έμφαση στη μακροχρόνια μουσική εκπαίδευση που γίνεται είτε σε Μουσική Σχολή, είτε σε Ωδείο, είτε σε Μουσικό Σχολείο μέσω των κλασικών σπουδών και βάσει του οργανωμένου μουσικού προγράμματος που ισχύει στα προαναφερθέντα ιδρύματα και στην ενασχόληση με τη μουσική σε επίπεδο ιδιωτικό με μαθήματα ή / και παρακολούθηση επιμορφώσεων σε διάφορα προγράμματα που αφορούν τη μουσική.

2.3 Στόχοι της έρευνας

Οι στόχοι της έρευνας διαμορφώνονται ως εξής:

A. Να διερευνήσει το επίπεδο που έχουν οι ερωτώμενοι σχετικά με τη μουσική παιδεία που έχουν λάβει και τη σχέση τους με αυτή σήμερα, καθώς και την υπηρεσιακή κατάσταση στην οποία βρίσκονται.

B. Να διερευνήσει τα κριτήρια επιλογής των ερωτώμενων με τα οποία αποφάσισαν να ασχοληθούν με τη μουσική και ποια η πορεία των μουσικών τους σπουδών ή της ενασχόλησής τους με τη μουσική μέχρι την τωρινή τους επαγγελματική ιδιότητα .

Γ. Να διερευνήσει την άποψη τους σχετικά με το εάν θυσιάσαν τον προσωπικό τους χρόνο προκειμένου να σπουδάσουν μουσική ή να ασχοληθούν με αυτήν.

Δ. Να ανακαλύψει εάν η οργάνωση, η πειθαρχία, η συνέπεια που έδειξαν κατά τη διάρκεια της μελέτης της μουσικής ή της ενασχόλησης με αυτής, καθώς και η προσήλωσή τους σε αυτόν το στόχο, είναι στοιχεία που υιοθέτησαν στη μετέπειτα πορεία τους ως διευθυντικά στελέχη.

Ε. Να ανακαλύψει κατά πόσο αναπτύχθηκαν συγκεκριμένες δεξιότητες και ικανότητες, κατά τη διάρκεια των μουσικών σπουδών ή της ενασχόλησης με αυτήν, οι οποίες είναι απαραίτητες στην άσκηση διευθυντικών καθηκόντων.

ΣΤ. Να διερευνήσει την άποψη τους σχετικά με το κατά πόσο η γενικότερη μουσική κουλτούρα συμβάλλει στον καλύτερο χειρισμό καταστάσεων από τη θέση ενός διευθυντή σχολικής μονάδας.

2.4 Τα ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που πλαισιώνουν την έρευνα είναι τα εξής:

1. Περιγράψτε την πορεία των μουσικών σας σπουδών ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική μέχρι την τωρινή σας επαγγελματική ιδιότητα.

- Ποιά είναι η σχέση σας με τη μουσική; Σπουδάσατε θεωρία ή / και μουσικό όργανο;

- Ασχοληθήκατε με χορωδίες, συμμετείχατε σε εκδηλώσεις;

- Με ποιά είδος μουσικής ασχοληθήκατε; Ποια τα κριτήρια επιλογής;

- Σήμερα ασχολείστε με τη μουσική;

- Αν ναι, με ποιόν τρόπο;
- Πιστεύετε ότι η σημερινή σας ενασχόληση με τη μουσική, λόγω ωριμότητας και εμπειρίας, σας βοήθησε να αναπτύξετε περισσότερες δεξιότητες στον τρόπο διοίκησης του σχολείου, απ'ότι όταν υπηρετούσατε ως εκπαιδευτικός;
- Αν όχι, πιστεύετε ότι θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων στον τρόπο διοίκησης του σχολείου;

2. Πόσο από τον ελεύθερο χρόνο σας διαθέσατε για τη μελέτη της μουσικής ή ενασχόληση με τη μουσική;

- Χρειάστηκαν κάποιες θυσίες για τη μελέτη σας στη μουσική ή/και τις σπουδές σας ή όχι;
- Υπάρχει κάτι που στερηθήκατε για την ενασχόλησή σας με τη μουσική;
- Αν ναι, τί ήταν αυτό;
- Συνετέλεσε αυτό αρνητικά ή θετικά στην πορεία σας στη διοίκηση του σχολείου;
- Αν όχι, θα επιθυμούσατε να διαθέσετε ελεύθερο χρόνο για να ασχοληθείτε με τη μουσική;
- Πόσο χρόνο θα θυσιάζατε;

3. Υιοθετήσατε την οργάνωση, την πειθαρχία και τη συνέπεια, καθώς και την προσήλωση στο στόχο που απαιτούνται για να έχετε το επιθυμητό αποτέλεσμα κατά τη μελέτη της μουσικής;

- Αν ναι, σε τί βαθμό συνέβαλαν και σε ποιούς τομείς της διεύθυνσης του σχολείου εφαρμόσατε αυτά τα χαρακτηριστικά;
- Αν όχι πιστεύετε ότι αν είχατε ασχοληθεί με τη μουσική παιδεία θα είχατε περισσότερη οργάνωση, πειθαρχία και συνέπεια στη διεύθυνση του σχολείου;

4. Ποιά η συμβολή της μουσικής σας παιδείας ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική στην ανάπτυξη των “soft skills” δηλαδή των δεξιοτήτων που αφορούν προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες σας όπως η:

- επικοινωνία
- κριτική σκέψη

- ικανότητα για ηγεσία
- συμπεριφορά
- προώθηση σας ομαδικότητας
- εργασιακή δεοντολογία;
 - Με ποιό τρόπο αναπτύχθηκε η κάθε μία κατά τη διάρκεια των μουσικών σας σπουδών ή της ενασχόλησή σας με τη μουσική;
 - Υπάρχει κάποια από σας παραπάνω δεξιότητες που δεν αναπτύχθηκε μέσω σας μουσικής σας παιδείας;
 - Αν ναι, για ποιό λόγο;
 - Αν όχι, εκτιμάτε ότι αν είχατε μουσική παιδεία/ενασχόληση θα συνέβαλε στην ανάπτυξη των παραπάνω “soft skills”;

5. Η γενικότερη γνωριμία με τη μουσική κουλτούρα, συνέβαλε στην καλύτερη κατανόηση περιστατικών και χειρισμό αυτών από τη διευθυντική σας θέση;

- Εάν όχι, η γενικότερη γνωριμία με τη μουσική κουλτούρα, θα μπορούσε να συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση περιστατικών και χειρισμό αυτών από τη διευθυντική σας θέση;

2.5 Επιλογή ερευνητικής μεθόδου και τεχνικών συλλογής δεδομένων

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθούν κατά πόσο η μουσική εκπαίδευση συμβάλλει στη διαμόρφωση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του ατόμου, το οποίο όταν γίνει διευθυντής θα τα χρησιμοποιήσει· επομένως, η ποιοτική μέθοδος είναι η πλέον ενδεδειγμένη για αυτόν τον σκοπό καθώς, πρώτον, τα ερευνητικά ερωτήματα σχετίζονται με το «τι», το «πώς» και το «γιατί», στις μη μετρήσιμες δηλαδή πλευρές της κοινωνικής πραγματικότητας (Ιωσηφίδης, 2008), και δεύτερον, όπως αναφέρει ο Ζαφειρόπουλος (2005, 159) «επιτρέπει την ανάλυση και κατανόηση των αιτιών σε φαινόμενα αλλαγής καταστάσεων». Τέτοιου είδους μέθοδοι έχουν ως στόχο την ανακάλυψη μέσα από διερευνητικές διαδικασίες και χρησιμοποιούν την επαγωγική διαδικασία κατά την οποία η γνώση αναδεικνύεται κατά τη διάρκεια της έρευνας (Ζαφειρόπουλος, 2005).

Για τη συλλογή των δεδομένων επιλέχθηκε η προσωπική συνέντευξη ή αλλιώς «ποιοτική συνέντευξη», όπως αναφέρει ο Mason (2011), καθώς εμπεριέχει τη δυναμική της συζήτησης που δίνει τη δυνατότητα να εξερευνηθούν οι αιτίες και οι λόγοι των αντίστοιχων στάσεων και συμπεριφορών των ερωτώμενων (Ζαφειρόπουλος, 2005· Ιωσηφίδης, 2008), αλλά και να δοθούν διευκρινίσεις ώστε να διευκολυνθεί ο ερωτώμενος και εξαχθεί η σωστή απάντηση.

Τα ειδοποιά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις ποιοτικές μεθόδους είναι ότι έχουν μια ομαλή ροή και ότι δεν είναι κατευθυνόμενες από τον ερευνητή, τουλάχιστον σε έναν μεγάλο βαθμό. Οι Lincoln και Guba (1985) υποστηρίζουν ότι οι ποιοτικές μέθοδοι είναι φυσικές διότι ο ερευνητής μπορεί να διεισδύσει στην προσωπικότητα των υποκειμένων και να κατανοήσει τις κοινωνικές επιρροές που τα υποκείμενα έχουν δεχτεί.

Ουσιαστικά, κατά τη διάρκεια της ποιοτικής έρευνας, ερευνητής τίθεται αντιμέτωπος με τον ίδιο του τον εαυτό. Αναλαμβάνει να συνδυάσει με ένα λογικό τρόπο δεδομένα, στοιχεία και καταστάσεις ώστε να καταλήξει σε ένα συμπέρασμα από τα όσα παρατηρεί, προσδιορίζοντας ο ίδιος από στοιχεία που έχει αποκομίσει από την βιβλιογραφική έρευνα του τι είναι σημαντικό και τι όχι. Ο Peshkin (1985) παρομοίασε τα υποκειμενικά στοιχεία του ερευνητή με μια θετική «έκρηξη». Είναι ο ερευνητής που θα ζωντανέψει τα ουσιώδη στοιχεία της έρευνας και θα κρίνει τι να συμπεριληφθεί στα αποτελέσματα και τι όχι. Με άλλο λόγια, οι ποιοτικές μέθοδοι δίνουν την ευκαιρία στον ερευνητή να αντλήσει, δεδομένα, να εμβαθύνει στην έρευνα και τέλος να κρίνει, αναλύοντας και ιεραρχώντας τα στοιχεία που εξάγονται από την έρευνα (Geertz, 1973). Ο ερευνητής καλείται να ερμηνεύσει τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί και να αναδείξει τα τελικά συμπεράσματα, χρησιμοποιώντας τις παρατηρήσεις του. Εκείνο λοιπόν που έχει βαρύτητα στις ποιοτικές μεθόδους είναι η κρίση του ερευνητή και όσων θα διαβάσουν την έρευνα (Eisner, 1991). Πάντοτε όμως τα αποτελέσματα μιας έρευνας αποτελούν αφετηρία για μια σειρά ποιοτικών και ποσοτικών μεθοδολογικών προσπαθειών, γιατί τα ζητήματα προς μελέτη και ανάλυση δεν σταματούν να υφίστανται και τα αποτελέσματά τους θέτουν συνεχείς προβληματισμούς στους ερευνητές.

Η μέθοδος Delphi αφορά σε μια δομημένη ερευνητική διαδικασία κατά την οποία μια σειρά από ερωτηματολόγια συντάσσονται και διανέμονται σε μια ομάδα εμπειρογνομόνων, με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών για το θέμα που διερευνάται. Η διαδικασία ολοκληρώνεται όταν επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή συναίνεση μεταξύ των μελών της ομάδας. Η Delphi, ως ερευνητική διαδικασία, έχει παρουσιαστεί από

διάφορους επιστήμονες ως έρευνα, προσέγγιση, μέθοδος, διαδικασία, τεχνική ή, απλά, Delphi. Σε αντίθεση με τις αμιγώς ποσοτικές ή ποιοτικές έρευνες, η μέθοδος Delphi στηρίζεται σε ποσοτικές αναλύσεις που προκύπτουν συνήθως μέσα από ποιοτικές προσεγγίσεις των φαινομένων που διερευνώνται. Η μέθοδος χρησιμοποιείται ευρέως στις επιχειρήσεις, στη βιομηχανία και στην εκπαίδευση. Στον υγειονομικό κλάδο, έχει χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για την επίλυση ιατρικών, νοσηλευτικών και διοικητικών προβλημάτων. Καθώς έχουν δημιουργηθεί πολλές ερευνητικές παραλλαγές της, πολλοί ερευνητές επιλέγουν να αναφέρονται στον όρο “προσέγγιση Delphi” έναντι του “μέθοδος / τεχνική Delphi” για την περιγραφή της συγκεκριμένης ερευνητικής μεθοδολογίας.

Η Delphi περιλαμβάνει μια σειρά από γύρους συλλογής δεδομένων στους οποίους διανέμονται ερωτηματολόγια σε μια ομάδα εμπειρογνομόνων. Τα ερωτηματολόγια συνδέονται μεταξύ τους με ελεγχόμενη ανατροφοδότηση, στοχεύοντας να καταλήξουν στη διατύπωση προτάσεων μέσα από την αξιόπιστη συναίνεση των συμμετεχόντων. Για να εντοπιστεί ένα ευρύ φάσμα απόψεων στην κλασική μορφή της μεθοδολογίας, ο πρώτος γύρος συλλογής δεδομένων έχει ποιοτική προσέγγιση. Τα δεδομένα του πρώτου γύρου αναλύονται, ομαδοποιούνται και σχεδιάζεται ένα δεύτερο ερωτηματολόγιο, βασισμένο στα αποτελέσματα αυτής της ομαδοποίησης. Το δεύτερο ερωτηματολόγιο αποστέλλεται στους ίδιους εμπειρογνώμονες, οι οποίοι καλούνται να καταθέσουν τις απόψεις τους είτε με τη μορφή συμφωνίας-διαφωνίας με την κλίμακα τύπου Likert, είτε κατατάσσοντας κατά σειρά σημαντικότητας τις διατυπώσεις. Οι εμπειρογνώμονες έχουν συχνά τη δυνατότητα να προσθέσουν σχόλια ή να επεξεργαστούν τα δεδομένα. Τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια επιστρέφονται στην ερευνητική ομάδα για περαιτέρω ανάλυση. Η διαδικασία επαναλαμβάνεται έως ότου επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή συναίνεση.

Η Delphi είναι μια ευέλικτη ερευνητική μεθοδολογία και για το λόγο αυτόν έχουν διαμορφωθεί διάφορες παραλλαγές της. Ο Gurta και Clarke (1996) αναφέρουν μάλιστα ότι «οι επαγγελματίες επιθυμούν πολλές φορές και μάλιστα διακαώς να τροποποιήσουν την Delphi». Συμπεραίνουν ακόμη ότι, ενώ κάποιες τροποποιήσεις είναι χρήσιμες, κάποιες άλλες υπονομεύουν την ποιότητα και την αξιοπιστία της. Η πιο διαδεδομένη κατηγοριοποίηση της Delphi είναι η εξής:

- Κλασική Delphi: Τα δεδομένα συλλέγονται από τους εμπειρογνώμονες μέσα από επαναλαμβανόμενους γύρους έως ότου οι απαντήσεις αποκτήσουν

σταθερότητα και δεν μπορούν να τροποποιηθούν περαιτέρω. Συχνά, σε αυτό το σημείο προκύπτει συναίνεση.

- Delphi πολιτικής τακτικής: Ο στόχος της είναι η παραγωγή εναλλακτικών, ακόμη και αντιφατικών πολιτικών πάνω σε ένα θέμα, χρησιμοποιώντας ένα δομημένο δημόσιο διάλογο.
- Delphi αποφάσεων: Χρησιμοποιείται για τη λήψη αποφάσεων. Η ανωνυμία σε αυτή είναι σχετική, αφού οι εμπειρογνώμονες γνωρίζουν τα ονόματα των συμμετεχόντων και έτσι αυξάνεται η δέσμευσή τους να απαντήσουν οι ίδιοι τα ερωτηματολόγια.
- Ομαδική Delphi: Σε μια ολοήμερη συνάντηση των εμπειρογνομώνων λαμβάνονται οι απόψεις μέσα από ανατροφοδότηση και σχηματισμό μικρών ομάδων.

Άλλες παραλλαγές της Delphi που έχουν περιγραφεί στη βιβλιογραφία είναι η τροποποιημένη Delphi, η Delphi του πραγματικού χρόνου, ενώ, τα χαρακτηριστικά της μεθόδου διαφοροποιούνται μερικώς, ανάλογα με την παραλλαγή που θα χρησιμοποιήσουν οι ερευνητές. Στην κλασική της μορφή, τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη μεθοδολογία είναι τα ακόλουθα:

- Ανωνυμία: Διασφαλίζεται μέσα από τη χορήγηση ερωτηματολογίων. Θεωρητικά, κάθε μέλος της ομάδας μπορεί να σκεφτεί και να δώσει τις απαντήσεις του, χωρίς να ανησυχεί για το προφίλ του μέσα στην ομάδα.
- Επανάληψη: Προκύπτει μέσα από την επαναχορήγηση δομημένων ερωτηματολογίων και έτσι ο συμμετέχων μπορεί να διατυπώσει εκ νέου τις απόψεις του.
- Ελεγχόμενη ανατροφοδότηση: Λαμβάνει χώρα ανάμεσα στους γύρους ερωτήσεων, στο σημείο κατά το οποίο κάθε μέλος της ομάδας ενημερώνεται για τις απόψεις των υπολοίπων μελών. Μπορεί να λάβει τη μορφή απλής στατιστικής σύνοψης ή ακόμη και διατύπωσης επιχειρημάτων.
- Στατιστική ανάλυση: Διενεργείται στο τέλος της διαδικασίας. Η ομαδική κρίση εκφράζεται συνήθως ως μέσος όρος και η τυπική απόκλιση των απόψεων των μελών χρησιμοποιείται ως δείκτης συναίνεσης. Με τον τρόπο αυτόν παρέχονται περισσότερες πληροφορίες απ' ό,τι μέσα από μια απλή ομόφωνη ή κατά πλειοψηφία συμφωνία απόψεων

Σε κάθε ερευνητική προσπάθεια, η επιλογή της κατάλληλης μεθοδολογίας εξαρτάται από τη φύση του ερευνητικού προβλήματος και από τη διαθεσιμότητα των πηγών. Οι

Linstone και Turoff (1975) υποδεικνύουν ότι η Delphi είναι χρηστική στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- Το πρόβλημα δεν προσφέρεται για ακριβείς αναλυτικές τεχνικές, αλλά για υποκειμενικές κρίσεις σε συλλογική βάση
- Τα άτομα που συνεισφέρουν στην εξέταση ενός πολύπλευρου θέματος διαθέτουν διαφορετική εμπειρία ή ειδίκευση
- Είναι ανέφικτη η συνάντηση των μελών της ομάδας, π.χ. για να πραγματοποιηθούν ομάδες εστιασμένης συζήτησης (focus groups) λόγω χρόνου και κόστους
- Η αποτελεσματικότητα της διαπροσωπικής επικοινωνίας μπορεί να αυξηθεί με διαδικασίες επιπρόσθετης ομαδικής επικοινωνίας
- Οι διαφωνίες είναι τόσο έντονες που θα πρέπει να διασφαλιστεί η ανωνυμία
- Η ετερογένεια των συμμετεχόντων είναι αναγκαία, προκειμένου να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων (π.χ. για να μην κυριαρχήσει η άποψη των ατόμων με ισχυρή προσωπικότητα).

2.5.1 Οδηγός συνεντεύξεων με τη μέθοδο Delphi

Κατά τον Ιωσηφίδη (2008, σ. 119) «ο οδηγός περιλαμβάνει μια σειρά από θεματικές περιοχές που θα πρέπει να καλυφθούν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης». Με αυτό ως δεδομένο, ετοιμάστηκαν δύο οδηγοί συνέντευξης με συγκεκριμένες ερωτήσεις ανάλογες των ερευνητικών στόχων και χρησιμοποιήθηκαν στις δια ζώσης και εξ' αποστάσεως συνεντεύξεις.

Όλοι οι ερωτώμενοι (key informants) έλαβαν εκ των προτέρων με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (email) τα ερευνητικά ερωτήματα σύμφωνα με τον πρώτο οδηγό συνέντευξης και τους δόθηκε το εύλογο χρονικό διάστημα για να σκεφτούν τις απαντήσεις τους και να προετοιμαστούν.

Στις αρχές Οκτωβρίου 2018 έγινε η πρώτη συνέντευξη με βάση τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα. Μέσα από αυτές προέκυψαν προβληματισμοί από τους ίδιους τους ερωτώμενους και από κοινού αποφασίστηκε η διαμόρφωση του δεύτερου οδηγού συνέντευξης στον οποίο από κοινού συμπεριλήφθηκαν οι διευκρινιστικές ερωτήσεις που ακολουθούν κάθε κύριο ερευνητικό ερώτημα. Τέλη Οκτωβρίου με αρχές Νοεμβρίου 2018, έγινε η δεύτερη συνέντευξη με βάση το δεύτερο οδηγό ερωτημάτων και έτσι ολοκληρώθηκε η συλλογή των στοιχείων.

Οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν με τη συναίνεση των συναδέλφων, αφού πρώτα τους έγινε η διαβεβαίωση από την ερευνήτρια ότι τα στοιχεία των απαντήσεών τους θα χρησιμοποιηθούν στην παρούσα έρευνα. Στη συνέχεια, οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν, καταγράφηκαν, μετατράπηκαν σε έντυπο υλικό με τη βοήθεια του επεξεργαστή κειμένου Word ώστε να μπορέσει να γίνει η κωδικοποίηση και επεξεργασία τους.

2.5.1.1 Πρώτος οδηγός συνέντευξης

Ο πρώτος οδηγός συνέντευξης, που χρησιμοποιήθηκε στην πρώτη συνέντευξη και πραγματοποιήθηκε αρχές Οκτωβρίου 2018, συμπεριλαμβάνει επί της ουσίας τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα. Συντάχθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να η ερευνήτρια να μπορέσει να αντλήσει πληροφορίες που θα τη βοηθούσαν τόσο στην ανίχνευση των στοιχείων εκείνων της προσωπικότητάς τους, τις δεξιότητες και ικανότητες που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια των μουσικών τους σπουδών ή της ενασχόλησής τους με τη μουσική.

Έτσι, χωρίστηκε σε 5 θεματικές ενότητες. Η πρώτη αφορούσε την πορεία των μουσικών τους σπουδών και η αναλυτική αναφορά στον τρόπο με τον οποίο ασχολήθηκαν με τη μουσική, η δεύτερη τη γενική ερώτηση σχετικά με τις θυσίες που έκαναν στον προσωπικό τους χρόνο για να σπουδάσουν μουσική, η τρίτη το κατά πόσο υιοθέτησαν στη διοίκηση του σχολείου δεξιότητες που καλλιεργήθηκαν κατά τη διάρκεια που μελέτησαν μουσική, η τέταρτη την αναφορά σε συγκεκριμένες κοινωνικές και προσωπικές δεξιότητες που ανέπτυξαν κατά τη μελέτη της μουσικής και η πέμπτη το κατά πόσο η γενικότερη μουσική κουλτούρα που απέκτησαν τους βοήθησε στην αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων από τη διευθυντική θέση.

Ο σχεδιασμός περιλάμβανε τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων με τον πρώτο οδηγό ερωτήσεων προκειμένου να εντοπιστούν παραλήψεις, να αντιμετωπιστούν τυχόν προβλήματα. Επειδή όμως, δεν υπήρξε κάποια συγκεκριμένη δυσκολία, οι ερωτήσεις του πρώτου οδηγού συμπεριλήφθηκαν στο κύριο δείγμα της έρευνας.

2.5.1.2. Δεύτερος οδηγός συνέντευξης

Ο δεύτερος οδηγός συνέντευξης που διαμορφώθηκε από κοινού με τους ερωτώμενους, συμπεριλαμβάνει τις πέντε θεματικές ενότητες του πρώτου οδηγού συνεντεύξεων, αλλά

προστέθηκαν επιπλέον διευκρινιστικές ερωτήσεις οι οποίες προέκυψαν ύστερα από τη συζήτηση της πρώτης επαφής με τους ερωτώμενους. Για παράδειγμα, στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα, προστέθηκαν οι εξής διευκρινιστικές ερωτήσεις που οδηγούν τους ερωτώμενους σε μία πλήρη αποτίμηση της πορείας τους:

- Ποιά είναι η σχέση σας με τη μουσική; Σπουδάσατε θεωρία ή / και μουσικό όργανο;
- Ασχοληθήκατε με χορωδίες, συμμετείχατε σε εκδηλώσεις;
- Με ποιο είδος μουσικής ασχοληθήκατε; Ποια τα κριτήρια επιλογής;
- Σήμερα ασχολείστε με τη μουσική; Αν ναι, με ποιόν τρόπο; κ.ά.

Κάθε διευκρινιστική ερώτηση, έχει δύο ειδών απαντήσεις: την περίπτωση που απαντούν θετικά (εάν ναι) και την περίπτωση που απαντούν αρνητικά (εάν όχι).

Με βάση τα παραπάνω, οι ερωτήσεις και του πρώτου και του δεύτερου οδηγού ερωτήσεων σε αντιστοιχία με τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώθηκαν ως εξής:

Πίνακας 1: Αντιστοιχία Ερευνητικών Ερωτημάτων-Ερωτήσεων-Συνεντεύξεων

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
1. Περιγράψτε την πορεία των μουσικών σας σπουδών ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική μέχρι την τωρινή σας επαγγελματική ιδιότητα.		1 ^η
2. Πόσο από τον ελεύθερο χρόνο σας διαθέσατε για τη μελέτη της μουσικής ή ενασχόληση με τη μουσική;		1 ^η
3. Υιοθετήσατε την οργάνωση, την πειθαρχία και τη συνέπεια, καθώς και την προσήλωση στο στόχο που απαιτούνται για να έχετε το επιθυμητό αποτέλεσμα κατά τη μελέτη της μουσικής;		1 ^η
4. Ποιά η συμβολή της μουσικής σας παιδείας ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική στην ανάπτυξη των “soft skills” δηλαδή των δεξιοτήτων που αφορούν προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες σας όπως		1 ^η

<p>η:</p> <ul style="list-style-type: none"> - επικοινωνία - κριτική σκέψη - ικανότητα για ηγεσία - συμπεριφορά - προώθηση σας ομαδικότητας - εργασιακή δεοντολογία; 		
<p>5. Η γενικότερη γνωριμία με τη μουσική κουλτούρα, συνέβαλε στην καλύτερη κατανόηση περιστατικών και χειρισμό αυτών από τη διευθυντική σας θέση;</p>		1 ^η
<p>1. Περιγράψτε την πορεία των μουσικών σας σπουδών ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική μέχρι την τωρινή σας επαγγελματική ιδιότητα.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ποιά είναι η σχέση σας με τη μουσική; Σπουδάσατε θεωρία ή / και μουσικό όργανο; - Ασχοληθήκατε με χορωδίες, συμμετείχατε σε εκδηλώσεις; - Με ποιο είδος μουσικής ασχοληθήκατε; Ποια τα κριτήρια επιλογής; - Σήμερα ασχολείστε με τη μουσική; - Αν ναι, με ποιόν τρόπο; - Πιστεύετε ότι η σημερινή σας ενασχόληση με τη μουσική, λόγω ωριμότητας και εμπειρίας, σας βοήθησε να αναπτύξετε περισσότερες δεξιότητες στον τρόπο διοίκησης του σχολείου, απ'ότι όταν υπηρετούσατε ως εκπαιδευτικός; - Αν όχι, πιστεύετε ότι θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων στον τρόπο διοίκησης του σχολείου; 	2 ^η
<p>2. Πόσο από τον ελεύθερο χρόνο σας διαθέσατε για τη μελέτη της μουσικής ή ενασχόληση με τη μουσική;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Χρειάστηκαν κάποιες θυσίες για τη μελέτη σας στη μουσική ή/και τις σπουδές σας ή όχι; - Υπάρχει κάτι που 	2 ^η

	<p>στερηθήκατε για την ενασχόλησή σας με τη μουσική;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αν ναι, τί ήταν αυτό; - Συνετέλεσε αυτό αρνητικά ή θετικά στην πορεία σας στη διοίκηση του σχολείου; - Αν όχι, θα επιθυμούσατε να διαθέσετε ελεύθερο χρόνο για να ασχοληθείτε με τη μουσική; - Πόσο χρόνο θα θυσιάζατε; 	
<p>3. Υιοθετήσατε την οργάνωση, την πειθαρχία και τη συνέπεια, καθώς και την προσήλωση στο στόχο που απαιτούνται για να έχετε το επιθυμητό αποτέλεσμα κατά τη μελέτη της μουσικής;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Αν ναι, σε τί βαθμό συνέβαλαν και σε ποιούς τομείς της διεύθυνσης του σχολείου εφαρμόσατε αυτά τα χαρακτηριστικά; - Αν όχι πιστεύετε ότι αν είχατε ασχοληθεί με τη μουσική παιδεία θα είχατε περισσότερη οργάνωση, πειθαρχία και συνέπεια στη διεύθυνση του σχολείου; 	2 ^η
<p>4. Ποιά η συμβολή της μουσικής σας παιδείας ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική στην ανάπτυξη των “soft skills” δηλαδή των δεξιοτήτων που αφορούν προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες σας όπως η:</p> <ul style="list-style-type: none"> - επικοινωνία - κριτική σκέψη - ικανότητα για ηγεσία - συμπεριφορά - προώθηση σας ομαδικότητας - εργασιακή δεοντολογία; 	<ul style="list-style-type: none"> - Με ποιό τρόπο αναπτύχθηκε η κάθε μία κατά τη διάρκεια των μουσικών σας σπουδών ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική; - Υπάρχει κάποια από σας παραπάνω δεξιότητες που δεν αναπτύχθηκε μέσω σας μουσικής σας παιδείας; - Αν ναι, για ποιό λόγο; - Αν όχι, εκτιμάτε ότι αν είχατε μουσική παιδεία/ενασχόληση θα συνέβαλε στην ανάπτυξη των παραπάνω “soft skills”; 	2 ^η
<p>5. Η γενικότερη γνωριμία με τη μουσική κουλτούρα, συνέβαλε στην καλύτερη κατανόηση περιστατικών και χειρισμό αυτών από τη διευθυντική σας θέση;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Εάν όχι, η γενικότερη γνωριμία με τη μουσική κουλτούρα, θα μπορούσε να συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση περιστατικών και χειρισμό αυτών από τη 	2 ^η

2.6 Δειγματοληψία

Αρχικά, επιλέχθηκαν εκπαιδευτικοί οι οποίοι πληρούσαν τα κριτήρια της έρευνας που αφορούν τους γενικούς και ειδικούς ερευνητικούς στόχους ώστε να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα. Πρόκειται επομένως, σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008) για σκόπιμη δειγματοληψία (purposing sampling) που έχει χαρακτηριστικά δειγματοληψίας κριτηρίου (criterion sampling) (Ισαρη και Πουρκός, 2015) αφού ως προϋπόθεση για τη συμμετοχή των ερωτώμενων ήταν να έχουν κάνει μουσικές σπουδές ή να έχουν ασχοληθεί με κάποιος άλλον τρόπο για αρκετά χρόνια με τη μουσική. Στην ουσία όμως, πρόκειται για δειγματοληψία ευκολίας (convenience sampling) (Ισαρη και Πουρκό, 2015), καθώς οι συμμετέχοντες ανήκαν στον ευρύτερο κοινωνικό και επαγγελματικό κύκλο της ερευνήτριας.

Καθώς δεν υπάρχει κάποιος κανόνας όσον αφορά στο μέγεθος των μονάδων που πρέπει να συμπεριληφθεί στο δείγμα της ποιοτικής έρευνας (Ιωσηφίδης, 2008· Mason, 2011), ο αριθμός των συμμετεχόντων της συγκεκριμένης έρευνας υπολογίστηκε στα δέκα (10) άτομα. Θετική απάντηση και συναίνεση για συμμετοχή στη συνέντευξη υπήρξε και από τα δέκα (10) άτομα.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν δέκα (10) εν ενεργεία εκπαιδευτικοί και από τις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Οι επτά ήταν από Θεσσαλονίκη και οι τρεις από Σέρρες, Μυτιλήνη και Λάρισα. Είχαν πάνω από δεκαπέντε έτη υπηρεσίας ως εν ενεργεία εκπαιδευτικοί μέσα στην τάξη, είναι διάφορες ειδικότητες και είτε υπήρξαν στο άμεσο παρελθόν διευθυντικά στελέχη σε σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, είτε υπηρετούν σήμερα ως στελέχη (διευθυντές / υποδιευθυντές).

2.7 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Τέλη Σεπτεμβρίου 2018 η ερευνήτρια έστειλε ένα μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στους δέκα εκπαιδευτικούς στο οποίο αναλυόταν ο τίτλος της εργασίας, οι στόχοι, ο τρόπος με τον οποίον θα γινόταν η διαδικασία των συνεντεύξεων, το χρονοδιάγραμμα των ενεργειών και οι υποχρεώσεις των συμμετεχόντων. Γινόταν επίσης σαφές ότι η συμμετοχή στην έρευνα θα ήταν ανώνυμη και τα στοιχεία που θα συλλέγονταν από τις συνεντεύξεις θα αποσκοπούσαν μονάχα στην εξυπηρέτηση των αναγκών της έρευνας, μέρος της οποίας θα παρουσιαζόταν στο Διεθνές Συνέδριο ICOMEU το Δεκέμβριο 2018 (www.icomeu.org) .

Ο σχεδιασμός είχε ως εξής:

1. Πραγματοποίηση πρώτης συνέντευξης 1 με 8 Οκτωβρίου 2018. Συζήτηση με τους ερωτώμενους κατά την πρώτη συνέντευξη ώστε από κοινού να διαμορφωθούν τα τελικά ερωτήματα του δεύτερου οδηγού συνέντευξης.
2. Ανάλυση των πρώτων απαντήσεων που προέκυψαν από την πρώτη συνέντευξη 10 με 20 Οκτωβρίου 2018.
3. Πραγματοποίηση δεύτερης συνέντευξης 22 Οκτωβρίου με 10 Νοεμβρίου 2018.
4. Τελευταία συνάντηση – επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς ώστε να επιβεβαιωθούν όσα είπαν και καταγράφηκαν.

Για λόγους δεοντολογίας που διέπει τις συνεντεύξεις, οι συναντήσεις έγιναν με τη συγκατάθεση των εκπαιδευτικών στους χώρους και τις ώρες που εκείνους διευκόλυνε ενώ παράλληλα γινόταν ενημέρωση για τη διάρκεια της συνέντευξης η οποία κυμαινόταν από 12-16 λεπτά. Οι επτά από τις δέκα συνεντεύξεις έγιναν σε δια ζώσης συναντήσεις με τους εκπαιδευτικούς στη Θεσσαλονίκη και μία στις Σέρρες. Οι υπόλοιπες δύο έγιναν, σε συνεννόηση με τους ερωτώμενους, με προγραμματισμένο τηλεφωνικό ραντεβού, διότι οι εκπαιδευτικοί βρίσκονταν στη Μυτιλήνη και τη Λάρισα.

Δυσκολίες τεχνικής φύσεως δεν παρατηρήθηκαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας των συνεντεύξεων. Για λόγους ανωνυμίας της έρευνας, επιλέχθηκαν τα ονόματα Ερωτώμενος 1, Ερωτώμενος 2, Ερωτώμενος 3 κ.ο.κ. Σε όλο αυτό το διάστημα, η ερευνήτρια και οι ερωτώμενοι ήταν σε επικοινωνία είτε για λύση αποριών είτε για σχολιασμό, είτε για διευκρινίσεις και συζήτηση.

2.8 Εγκυρότητα και αξιοπιστία

Ο χαρακτήρας των εννοιών της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας σε μία ποιοτική έρευνα διαφέρει, σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008) από αυτόν που δίδεται στις ποσοτικές έρευνες. Έτσι, «η έννοια της ερευνητικής εγκυρότητας (validity) αναφέρεται στο βαθμό αντιστοίχισης των ερευνητικών σκοπών, υποθέσεων και ερωτημάτων με τα αποτελέσματα της ερευνητικής διαδικασίας» (σ. 269).

Για να ενισχυθεί η εγκυρότητα της συγκεκριμένης έρευνας, η ερευνήτρια ακολούθησε την πρακτική της «επικύρωσης από τους συμμετέχοντες» (Ιωσηφίδης, 2008) κατά την οποία γίνεται επιβεβαίωση των συμπερασμάτων και των ερμηνειών της ερευνητικής διαδικασίας από τα άτομα τα οποία συμμετείχαν σε αυτήν. Επίσης, δόθηκε η δυνατότητα σε όποιον ερωτώμενο επιθυμούσε, να έχει πρόσβαση στα αποτελέσματα της έρευνας μέσω αποστολής τους με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

Η αξιοπιστία στην ποιοτική κοινωνική έρευνα σχετίζεται με το βαθμό συνέπειας της διαδικασίας της έρευνας και με το εύρος της αξίας και της σημασίας που έχουν τα αποτελέσματα της (Ιωσηφίδη, 2008) και την ακρίβεια των ερευνητικών μεθόδων και τεχνικών που χρησιμοποιούν οι ερευνητές (Mason, 2011). Έγινε προσπάθεια για μια αντικειμενική ερμηνεία των δεδομένων της έρευνας. Τέλος, επειδή η συγκεκριμένη έρευνα είναι πρωτότυπη και όμοιά της δεν έχει επιχειρηθεί σε μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο, αλλά και η διεθνής βιβλιογραφία είναι σχεδόν μηδαμινή, δεν κατέστη δυνατή η συσχέτιση των αποτελεσμάτων με αποτελέσματα άλλων ερευνών.

2.8.1 Ηθική και δεοντολογία

Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008) τα θέματα που άπτονται της ηθικής και δεοντολογίας στην ποιοτική κοινωνική έρευνα αφορούν τα μέσα που χρησιμοποιεί ο ερευνητής για την επίτευξη των στόχων του. Στην παρούσα έρευνα, εγγυήθηκε η εμπιστευτικότητα των συμμετεχόντων και στην πρώτη επικοινωνία με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και στις διαζώσεις συνεντεύξεις καθώς και η ανωνυμία αυτών. Επιπλέον, έγινε σαφές ότι τα στοιχεία τους και η ανωνυμία τους θα διασφαλιστούν όχι μόνο κατά τη διάρκεια της έρευνας αλλά και με το πέρας αυτής, στην ανάλυση, στη δημοσίευση και στη γενικότερη αξιοποίηση των ευρημάτων (Ίσαρη & Πουρκό, 2015). Υπήρξε εντιμότητα από την πλευρά της ερευνήτριας απέναντι στους ερωτώμενους και αμοιβαία

εμπιστοσύνη, προστασία αυτών από τυχόν κινδύνους για αυτό και οι ερωτήσεις δεν είχαν κανενός είδους συναισθηματικής φόρτισης και υπήρχε η δυνατότητα από μέρους των ερωτώμενων να διακόψουν τη συνέντευξη ανά πάσα στιγμή εάν ένιωθαν άγχος ή αμηχανία.

Η πληροφορημένη συναίνεση που είναι, σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2008) το σημαντικότερο στοιχείο της δεοντολογίας στην ερευνητική διαδικασία, πραγματοποιήθηκε με την αποστολή του αρχικού μηνύματος που πληροφορούσε τις συμμετέχουσες για όλα τα δεδομένα της έρευνας. Τέλος, η πρόσβαση στα αποτελέσματα ήταν διαθέσιμη, όπως ήδη αναφέρθηκε.

2.9 Ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων

Η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων αποτελεί ένα σύνολο ενεργειών αναφορικά με τη νοηματοδότηση, κατηγοριοποίηση και θεωρητικοποίηση του υλικού της ποιοτικής έρευνας και στοχεύει στην απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων (Ιωσηφίδης, 2008). Τα ποιοτικά δεδομένα προήλθαν από τις δύο συνεντεύξεις, οι οποίες απομαγνητοφωνήθηκαν και μετατράπηκαν σε μορφή κειμένου προκειμένου για την ερμηνεία τους με ποιοτικούς όρους.

2.9.1 Μέθοδος ανάλυσης και επεξεργασίας ποιοτικών δεδομένων

Τα κείμενα που προέκυψαν από την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων επεξεργάστηκαν με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου, σε ένα σύνολο τεκμηρίων δηλαδή που αποτελούν το υλικό πάνω στο οποίο ο ερευνητής εργάζεται και επεξεργάζεται ώστε να ανακαλύψει «ιδιότητες ή καταστάσεις, αναγνωρίσιμες και διακρίσιμες, που συγκροτούν τους αρμούς του, με σκοπό να συναγάγει ειδικά και έγκυρα συμπεράσματα» (Βάμβουκας, 2002). Ο Ζαφειρόπουλος (2005) αναφέρει ότι η τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε δεδομένα απαντήσεων που προέρχονται από ερωτήσεις ανοιχτού τύπου σε ένα ερωτηματολόγιο.

Ο Guskey (2002β) προτείνει διαφορετικά εργαλεία συλλογής πληροφοριών σε κάθε επίπεδο, όπως ερωτηματολόγιο, portfolio, δομημένες συνεντεύξεις, παρατήρηση, ημερολόγιο κ.α. Η κατάταξη των δεδομένων της συγκεκριμένης έρευνας σε ενότητες και υποενότητες έχει την ακόλουθη δομή:

1. Διερεύνηση υπηρεσιακής κατάστασης.

Πρόκειται για τη διερεύνηση των ετών εμπειρίας των ερωτώμενων στην εκπαίδευση, την βαθμίδα στην οποία υπηρετούν, και την εν γένει υπηρεσιακή τους κατάσταση κατά το παρελθόν και σήμερα όσον αφορά διευθυντική θέση την οποία κατείχαν ή κατέχουν.

2. Περιγραφή της σχέσης τους με τη μουσική.

Ζητήθηκε η αναλυτική περιγραφή της πορείας των σπουδών τους πάνω στη μουσική ή της ενασχόλησής τους με αυτήν, εάν υπήρξε μακροχρόνια, βραχυχρόνια και εάν ήταν στο πλαίσιο οργανωμένου προγράμματος σπουδών όπως σε Ωδεία, Μουσικές Σχολές, Μουσικά Σχολεία (Δευτεροβάθμια εκπαίδευση) ή σε επιμορφωτικά προγράμματα. Διερευνήθηκε η σχέση τους με τη μουσική στο παρελθόν και το σήμερα.

3. Προσωπικός χρόνος και μουσική.

Αφορούσε την αποτίμηση όλων των ετών σπουδών στη μουσική, και πόσο από τον προσωπικό τους χρόνο αφιέρωσαν γι' αυτήν, εάν οι θυσίες που έκαναν υπήρξαν επιζήμιες για τον εαυτό τους ή όχι. I.

4. Εφαρμογή δεξιοτήτων της μουσικής στη διοίκηση.

Διερευνήθηκε η δυνατότητα υιοθέτησης δεξιοτήτων προσωπικών και κοινωνικών που ανέπτυξαν οι ερωτώμενοι κατά τη διάρκεια των μουσικών τους σπουδών και εξέλιξαν αργότερα ώστε να μπορούν να τις εφαρμόσουν στη διοίκηση ενός σχολείου.

Συγκεκριμένα αναφέρονται οι έννοιες:

- οργάνωση
- πειθαρχία
- συνέπεια
- προσήλωση στο στόχο
- επικοινωνία
- κριτική σκέψη
- ικανότητα για ηγεσία
- συμπεριφορά
- προώθηση σας ομαδικότητας

- εργασιακή δεοντολογία.

5. Μουσική κουλτούρα και διοίκηση.

Οι ερωτώμενοι εξέφρασαν την άποψή τους σχετικά με το κατά πόσο η γενικότερη μουσική κουλτούρα, συνέβαλε στην αποτελεσματικότερη άσκηση των καθηκόντων τους ως διευθυντές σχολικών μονάδων και εάν θεωρούν ότι η μουσική εκπαίδευση ενός ατόμου, διαμορφώνει χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του τα οποία μπορούν να βοηθήσουν σε μια διευθυντική θέση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

3.1. Προφίλ ερωτώμενων που συμμετείχαν στην έρευνα

Οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα είναι συνολικά δέκα, οκτώ γυναίκες και δύο άντρες, ηλικίας από 42 έως 64, και με υπηρεσία στην εκπαίδευση που κυμαίνεται από τα 17 έως τα 34 έτη. Οι έξι όμως στους δέκα εκπαιδευτικούς έχουν πάνω από το μέσο όρο έτη υπηρεσίας, δηλαδή 23 χρόνια και πάνω. Οι δύο ήταν άντρες και οι υπόλοιπες οκτώ γυναίκες. Οι εννέα στους δέκα υπηρετούν ακόμα και σήμερα σε θέση ευθύνης -διευθυντές και συντονιστές εκπαίδευσης-, ενώ οι δύο συντονιστές έχουν υπηρετήσει και σε διευθυντική θέση σε σχολική μονάδα. Οι τρεις από τους δέκα είναι διορισμένοι ως ΠΕ79.01 μουσικοί, οι δύο ως ΠΕ02 φιλόλογοι, οι τέσσερις ως ΠΕ70 δάσκαλοι και ένας ως ΠΕ60 νηπιαγωγός, καλύπτουν δηλαδή όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης: την προσχολική, την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια.

Όλοι έχουν πανεπιστημιακές σπουδές. Οι τέσσερις από τους δέκα έχουν μεταπτυχιακές σπουδές, οι δύο έχουν διδακτορικό δίπλωμα και οι τρεις έχουν δεύτερο βασικό τίτλο σπουδών σε άλλο γνωστικό αντικείμενο απ' αυτό με το οποίο είναι διορισμένοι στην εκπαίδευση. Οι εννέα στους δέκα έχουν πραγματοποιήσει κύκλους ή / και προγράμματα επιμόρφωσης μουσικής ή / και μουσικοκινητικής αγωγής, αλλά μόνον οι τέσσερις συνεχίζουν ακόμα και σήμερα τη δια βίου επιμόρφωση πάνω σε θέματα που αφορούν τη μουσική. Ολοκληρωμένες μουσικές σπουδές οι οποίες οδήγησαν στην απόκτηση Πτυχίου ή / και Διπλώματος σε μουσικό όργανο ή / και Ανώτερα θεωρητικά έκαναν μόνον οι τρεις από τους δέκα.. Κάποιοι ξεκίνησαν σπουδές σε Ωδείο ή Μουσική Σχολή, αλλά στο Λύκειο, λόγω του ότι ήθελαν να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο στο διάβασμά τους για το Πανεπιστήμιο, αποφάσισαν να σταματήσουν και συνέχισαν αργότερα με ιδιωτικά μαθήματα. Όσον αφορά τον τόπο διαμονής, επτά κατοικούν και εργάζονται στο νομό Θεσσαλονίκης, ένας στο νομό Λάρισας, ένας στο νομό Σερρών και ένας στη Μυτιλήνη.

3.2 Εισαγωγή στη συνέντευξη

Όλοι οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί στην έρευνα, πριν ξεκινήσει η συνέντευξη με τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα, απάντησαν στα δύο εξής ερωτήματα από τα οποία η ερευνήτρια άντλησε τα στοιχεία σχετικά με την υπηρεσιακή τους κατάσταση:

- Πόσα χρόνια υπηρετείτε στην εκπαίδευση;
- Σε ποιά βαθμίδα και με ποιά ιδιότητα;

Πίνακας 2: Υπηρεσιακή κατάσταση ερωτώμενων

Ερωτώμενοι	Ειδικότητα	Έτη υπηρεσίας	Έτη διοίκησης	Θέση που υπηρετεί σήμερα	Βαθμίδα Εκπαίδευσης
Ερωτώμενος 1	ΠΕ60 νηπιαγωγός	21	6	Προϊστάμενος	Νηπιαγωγείο
Ερωτώμενος 2	ΠΕ02 φιλόλογος	34	20	Συντονιστής	Δευτεροβάθμια
Ερωτώμενος 3	ΠΕ70 δάσκαλος	20	16	Προϊστάμενος	Παιδικός Σταθμός
Ερωτώμενος 4	ΠΕ70 δάσκαλος	28	8	Διευθυντής	Πρωτοβάθμια
Ερωτώμενος 5	ΠΕ70 δάσκαλος	29	2	Διευθυντής	Πρωτοβάθμια
Ερωτώμενος 6	ΠΕ02 φιλόλογος	27	2	Διευθυντής	Δευτεροβάθμια
Ερωτώμενος 7	ΠΕ79.01 μουσικός	16	4	Εκπαιδευτικός	Δευτεροβάθμια
Ερωτώμενος 8	ΠΕ79.01 μουσικός	34	17	Συντονιστής	Δευτεροβάθμια
Ερωτώμενος 9	ΠΕ79.01 μουσικός	35	2	Υποδιευθυντής	Δευτεροβάθμια
Ερωτώμενος 10	ΠΕ11 Φυσική Αγωγή	23	2	Διευθυντής	Πρωτοβάθμια

3.3 1^ο ερευνητικό ερώτημα

Περιγράψτε την πορεία των μουσικών σας σπουδών ή της ενασχόλησή σας με τη μουσική μέχρι την τωρινή σας επαγγελματική ιδιότητα.

Οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους ξεκίνησαν τις μουσικές τους σπουδές σε κάποιο Ωδείο, αλλά για διάφορους λόγους σταμάτησαν και δεν τις ολοκλήρωσαν όταν έφτασαν στο Λύκειο. Οι περισσότεροι ασχολούνται σήμερα με τη μουσική μέσα από το ρόλο τους ως εκπαιδευτικοί και χρησιμοποιούν τη μουσική ως «εργαλείο» προσέγγισης των μαθητών.

«Ξεκίνησα μαθήματα πιάνου στη Γ τάξη του Δημοτικού και σταμάτησα στην Α Λυκείου. Έκανα ιδιαίτερα μαθήματα και κλασική μουσική. Υπήρχε μία χορωδία ... μία φορά το χρόνο δινάμε μία μεγάλη παράσταση στο τέλος της χρονιάς ή μπορεί να ήταν σε σχέση με μία επέτειο που είχε η πόλη. ... Εντελώς τυχαία βρέθηκε το πιάνο στο σπίτι μας και κάποιος έπρεπε ν' ασχοληθεί. ... Σήμερα δεν ασχολούμαι με τη μουσική παίζοντας ... Πρώτα απ' όλα χρειάζεται μία πειθαρχία όταν ασχολείσαι με τη μουσική και όταν έχεις μία διοικητική θέση πρέπει να είσαι ένας άνθρωπος που είσαι μέσα σ' ένα πλαίσιο και μπορείς να οργανώσεις πράγματα ...» [Ερωτώμενος 1]

«Ξεκίνησα με ένα ωδείο της γειτονιάς, αλλά έκανα πάρα πολύ λίγο. Δεν ήθελα τη θεωρία εγώ. Ήθελα να μάθω κατευθείαν να παίζω τραγούδια, ... έπαιξα ατέλειωτες ώρες μόνος μέχρι να μάθω τα δάχτυλα στην κιθάρα ... τις συγχορδίες και ασχολήθηκα κατευθείαν μετά με γκρουπάκια, έτσι στην ηλικία των 15-16 ετών». [Ερωτώμενος 5]

Ορισμένοι απ' αυτούς είτε συνδύασαν τις μουσικές σπουδές σε Ωδείο με επιμορφωτικά προγράμματα πάνω στη μουσική και μουσικοκινητική αγωγή, είτε γνώρισαν τη μουσική μέσα από τις Πανεπιστημιακές τους σπουδές στα εξαμηνιαία μαθήματα όπου απαιτούνταν η υποχρεωτική παρακολούθηση του μαθήματος της μουσικής.

«... στην ηλικία του δημοτικού, για 7 χρόνια έκανα πιάνο, θεωρία και όλα τα υπόλοιπα. Πήγαινα σε κάποιο δημοτικό ωδείο ... προς το Γυμνάσιο αποφάσισα να το σταματήσω, είχα πολύ διάβασμα, μου άρεζε πάρα πολύ η μουσική και αυτό που δεν μου άρεζε πάρα πολύ ήταν η θεωρία ... Στο ΤΕΙ που τελείωσα, είχα μαθήματα μουσικοκινητικής και μουσικής, φυσικά, όπως επίσης μετά δεν σταμάτησα ποτέ να το ψάχνω ... έχω κάνει πάρα πολλές ώρες σεμινάρια μουσικοκινητικής και θεατρικού παιχνιδιού μαζί». [Ερωτώμενος 3]

«... πρώτη φορά που ήρθα σε επαφή με νότες και οργανωμένα, δηλαδή να δω τη μουσική στο σύνολό της, πως πηγάζει, πως βγάζει, πως ξεκινάει και μέχρι αυτό που ακούμε ήταν στην Ακαδημία, στην Παιδαγωγική Ακαδημία που σπούδασα». [Ερωτώμενος 4]

«Με τη μουσική ασχολήθηκα γύρω στα 30 όταν διορίστηκα στην Εκπαίδευση. Έκανα ένα ετήσιο σεμινάριο μουσικοκινητικής αγωγής στη Σχολή Μωραΐτη, επειδή είμαι Γυμνάστρια και με ενδιαφέρει πάρα πολύ αυτή η προσέγγιση, το ‘πάντρεμα’ των 2 πεδίων της μουσικής και της φυσικής αγωγής. Το προσέγγισα. Βέβαια, όχι ως Μουσικός αλλά ως Γυμνάστρια ... είχα το μάθημα της Μουσικής στις Βασικές μου Σπουδές, τις μεταπτυχιακές, αλλά είχε να κάνει περισσότερο με το κομμάτι του ρυθμού και των ρυθμικών αξιών γιατί αυτό αξιοποιούμε εμείς ως Γυμναστές ... [ασχολούμαι] μόνον ως ακροάτρια και όποτε μπαίνω στην τάξη αξιοποιώ σταθερά τα μαθήματα μουσικοκινητικής αγωγής. Τα θεωρώ ένα εξαιρετικό ‘εργαλείο’ ...». [Ερωτώμενος 10]

Η μάθηση στη νεαρή ηλικία είναι αυτή που καθορίζει την προσωπικότητα ενός ανθρώπου και ότι στοιχεία παίρνει, τον ακολουθούν σε όλη του τη ζωή. Η ενασχόληση με τη μουσική βοηθάει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων τις οποίες αργότερα μπορεί κάποιος να χρησιμοποιήσει στη διοίκηση από μία διευθυντική θέση, αλλά και σε κάθε πτυχή της ζωής του. Άλλωστε, η μουσική παιδεία συμβάλλει αποδεδειγμένα στην ολόπλευρη ανάπτυξη και τη διαμόρφωση της προσωπικότητας ενός ανθρώπου. Επομένως, έμμεσα επηρεάζει και την ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων.

«Έκανα σπουδές πιάνου, ατομικά ιδιαίτερα μαθήματα. Σε αυτό με ώθησε η μητέρα μου ... Είχε μεγάλη αγάπη για το πιάνο, την κουλτούρα. Τότε άρχισα στο Ωδείο ... συνέχισα με ιδιαίτερα μαθήματα μετά και αργότερα όταν έγινα φοιτήτρια στην Θεσσαλονίκη, ... σταμάτησα μετά γιατί είδα ότι έπρεπε να αφοσιωθώ πολύ δηλαδή εάν ήταν να συνεχίσω και επειδή είχα και άλλα ενδιαφέροντα, ήταν οι σπουδές μου, είχα κλίση και στις γλώσσες πολύ και ασχολιόμουν με αυτό, κατάλαβα ότι δεν μπορούσα να το συνεχίζω έτσι. ... Παίζω δυστυχώς σπάνια (πιάνο) γιατί δεν έχω χρόνο ... Νομίζω ότι, ότι είναι να διαμορφώσει κανείς, το διαμορφώνει πια σε αρκετά νεαρή ηλικία, είναι δύσκολο ν’ αλλάξεις, αλλά σίγουρα νομίζω ότι δεν θα είχα μεγάλη διαφορά». [Ερωτώμενος 6]

«Από 6 χρονών σπουδάζω πιάνο σε Ωδείο και έφτασα μέχρι και το δίπλωμα και έχω πάρει και Πτυχίο και Δίπλωμα πιάνου. Παράλληλα έκανα και ανώτερα θεωρητικά και έχω πάρει και το Πτυχίο της Φούγκας. Πήγα στο εξωτερικό, ... σπούδασα τρία χρόνια. ... Ασχολήθηκα με την τζαζ κάνοντας κάποια μαθήματα, ασχολήθηκα με τη σύνθεση με την οποία ασχολούμαι πάρα πολλά χρόνια. ... ενορχηστρώνω, είτε για μικρά μουσικά σύνολα

είτε για ορχήστρες, είτε για μουσική θεάτρου, κινηματογράφου κλπ. Ασχολούμαι ενεργά (με τη μουσική) με διάφορους τρόπους. Μιλώντας για την κλασική μουσική ασχολούμαι με τα προσωπικά ρεσιτάλ, ... σε σύνολα με τζαζ, είτε με μουσική δωματίου.

Ενορχηστρώνω και συνθέτω διάφορα πράγματα που παρουσιάζονται. και φυσικά διδάσκω. Ναι. Αυτό είναι σίγουρο [βοηθάει στη διοίκηση η ενασχόληση με τη μουσική]. ... Ένας υποδιευθυντής ενός Μουσικού Σχολείου έχει τη δυνατότητα να οργανώνει και να επιλέγει είτε τα έργα που θα παρουσιάσει στο σχολείο είτε στις μικρότερες παραστάσεις είτε στις μεγαλύτερες, να μπορεί ενίοτε να τα διευθύνει κιόλας, να μπορεί να τα ενορχηστρώνει, να βοηθάει στην επιλογή των κομματιών. Επίσης, στην επιλογή του δυναμικού, ... υπάρχουν κάποια κομμάτια της υποδιεύθυνσης τα οποία είναι καθαρά διοικητικά και έχουν να κάνουν με την επαφή και τη σχέση με το δυναμικό, αλλά και με τα παιδιά όπου εκεί δεν ξέρω κατά πόσο βοηθάει η μουσική. Σίγουρα σε κάνει πιο διερευνητικό δηλαδή δε σε κάνει τόσο μονόχρωτο, σου ανοίγει τους ορίζοντες για να διευθετήσεις κάποια θέματα με διάφορους τρόπους, πιο σφαιρικά. Δε θα τιμωρήσεις ένα παιδί γιατί θα το σκεφτείς (πιο σφαιρικά) λόγω της παιδείας και της κουλτούρας που έχεις». [Ερωτώμενος 7]

«Έχω σπουδές και ευρωπαϊκής μουσικής και θεωρητικά και όργανο. Σε ότι αφορά την ευρωπαϊκή μουσική και σε ότι αφορά την βυζαντινή μουσική, έχω ασχοληθεί και με τα δύο σκέλη της μουσικής. Πτυχία και Διπλώματα. Ναι (ασχολούμαι ενεργά) μέσα από το ρόλο μου, ως συντονίστρια μουσικός. Θεωρώ ότι από τη στιγμή που η μουσική, η ενασχόληση με τη μουσική, η μουσική αγωγή, η μουσική παιδεία συντελεί αποδεδειγμένα στην ολόπλευρη ανάπτυξη και στη διαμόρφωση της προσωπικότητας ενός ανθρώπου σημαίνει ότι έμμεσα επηρεάζει σαφώς και την ανάπτυξη δεξιοτήτων σε σχέση με τους τρόπους με τους οποίους αντιλαμβανόμαστε το ρόλο με τη διοίκηση». {Ερωτώμενος 8]

«Σπούδασα πιάνο αλλά και θεωρητικά μαθήματα. ... [ασχολήθηκα με την] Κλασική μουσική. Δυστυχώς [ασχολούμαι] μόνο με τη διδασκαλία. Πιστεύω πως οι δεξιότητες που αποκτά κάποιος με τη συνεχή ενασχόληση με τη μουσική με τον καιρό γίνονται στοιχεία της προσωπικότητάς του οπότε τον βοηθούν σε κάθε πτυχή της ζωής του». [Ερωτώμενος 9]

3.4 2^ο ερευνητικό ερώτημα

Πόσο από τον ελεύθερο χρόνο σας διαθέσατε για τη μελέτη της μουσικής ή ενασχόληση με τη μουσική;

Ορισμένοι απ' τους ερωτώμενους δηλώνουν ότι στερήθηκαν, έκαναν θυσίες στην παιδική τους ηλικία προκειμένου να μελετούν μουσική.

« ... Τα νύχια είναι κοντοκομμένα για να μπορούν τα δάχτυλα να πατάνε καλά στα πλήκτρα. ... ήταν αρκετές ώρες μελέτης που χρειαζόταν. ... Εφόσον δεν το επέλεξα εγώ, τότε σ' εκείνη την ηλικία, θεωρούσα ότι ήταν λίγο καταναγκαστικό έργο η μελέτη στο πιάνο». [Ερωτώμενος 1]

« ... θυσιάσα κάποιες ώρες από το παιχνίδι μου, ... ο ελεύθερος χρόνος, είτε με το παιχνίδι είτε με κάποια φίλη μου ...». [Ερωτώμενος 3]

«Σαφώς [στερήθηκα. Εγώ θυμάμαι ότι δεν κοιμόνουν ποτέ ως μαθήτρια. Περίμενα ένα Σάββατο για να κοιμηθώ και να ροδίσουν τα μάγουλά μου, γιατί είχαμε και θεωρία (της μουσικής) το Σάββατο, εξετάσεις ... ήταν ήταν απαιτητικό ...». [Ερωτώμενος 6]

«Εννοείται ότι στερήθηκα. Οι θυσίες που στερείσαι σε μια πιο τρυφερή ηλικία είναι οι βόλτες, κάποια πάρτυ κ.ά. Αν και δεν μπορώ να πω ότι τα στερήθηκα ιδιαίτερα. Αλλά σίγουρα στις περιόδους των εξετάσεων, και ποσο μαλλον των συναυλιών, του Πτυχίου, του Διπλώματος, των διαγωνισμών (στην προετοιμασία τους), εκεί ίσως στερείσαι κάποια πράγματα από κάποιες δραστηριότητες οι οποίες εν τέλει δεν είναι και τόσο σημαντικές εάν σκεφτείς το αποτέλεσμα. Αργότερα βέβαια όσο μεγαλώνεις, σίγουρα σου στερεί να κάνεις οικογένεια, κυρίως αυτό. Εγώ επέλεξα και την οικογένεια και φάνηκε ότι δεν μπορώ να αφοσιωθώ 100% σε αυτό το πράγμα, αν και τίποτα δεν είναι απαγορευτικό. Όχι δε με επηρέασε. Σε καμία περίπτωση γιατί πάντα φρόντιζα να τα ισοσκελίζω, να τα βάζω σε μια ζυγαριά, να τα κάνω όλα και ίσα ίσα που η μουσική με βοήθησε στην σχέση μου με τους άλλους ανθρώπους γιατί όπως είπαμε ανοίγει τους ορίζοντες και κάπου η διαχείριση του έμψυχου δυναμικού δεν είναι μονόπλευρη». [Ερωτώμενος 7]

Άλλοι όμως ερωτώμενοι θεωρούν ότι ασχολήθηκαν πολλές ώρες με τη μουσική και είχαν την απαραίτητη προσήλωση στα μαθήματα, χωρίς όμως να θυσιάσουν κάτι ή να στερηθούν κάτι άλλο. Η χαρά που τους έδινε η ενασχόληση με τη μουσική, τους δημιουργούσε μία επιθυμία να έρθει το επόμενο μάθημα. Η μουσική είχε γίνει τρόπος ζωής, χωρίς να τους το επιβάλλουν οι γονείς τους.

«Όχι, όχι ... για τη μουσική ποτέ δεν έκανα ... Θεωρώ εξίσου σημαντικό τη μουσική με όλα τα μαθήματα». [Ερωτώμενος 4]

«Θυμάμαι ότι ένα καλοκαίρι έπαιζα τουλάχιστον 7-8 ώρες ... Όχι, μ'άρεζε πάρα πολύ. Αν δεν μ'άρεζε δε θα το έκανα χωρίς να μου το επιβάλλει κανένας (γέλια) και το έκανα από μόνος μου». [Ερωτώμενος 5]

«Η μουσική είναι τρόπος ζωής. Δεν αισθάνομαι ότι έχω κάνει καμία θυσία. Δεν στερήθηκα τίποτα. Μακάρι να είχα δυο ζωές να ασχολιόμουν παραπάνω [με τη μουσική]». [Ερωτώμενος 8]

«Αρκετό από τον ελεύθερό μου χρόνο, χωρίς όμως να στερηθώ κάτι άλλο». [Ερωτώμενος 9]

«Αν σκεφτείτε ότι έκανα περίπου μιάμιση με δύο ώρες με το λεωφορείο για να πάω στο μάθημα και άλλες τόσες για να γυρίσω για ένα μάθημα τριών ωρών, αφιέρωνα χρόνο. Αυτό όμως για μένα ήταν πάρα πολύ μεγάλη χαρά, δηλαδή αδυμομονούσα για τις Τετάρτες και το μάθημα, γιατί μέσα από εκεί έπαιρνα πάρα πολλές ιδέες, πάρα πολλές γνώσεις τις οποίες αξιοποιούσα κατευθείαν στις παιδαγωγικές πρακτικές μου. Όχι όχι [δεν θυσιάσα], ήταν επιλογή μου... απλώς αναφέρω το γεγονός ότι αφιέρωνα τόσο πολύ χρόνο, ήταν πάντα επιλογή μου και δεν το μετάνιωσα ποτέ γι' αυτή». [Ερωτώμενος 10]

3.5 3^ο ερευνητικό ερώτημα

Υιοθετήσατε την οργάνωση, την πειθαρχία και τη συνέπεια, καθώς και την προσήλωση στο στόχο που απαιτούνται για να έχετε το επιθυμητό αποτέλεσμα κατά τη μελέτη της μουσικής;

Είναι δύσκολο να οριοθετηθούν τα διακριτά στοιχεία που διαχωρίζουν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας ενός ατόμου και οι δεξιότητες οι οποίες αναπτύχθηκαν μέσω της μουσικής παιδείας και υιοθετήθηκαν αργότερα στον χαρακτήρα του.

«Νομίζω ότι ασχολούμενη με τη μουσική κάποια πράγματα μπορεί να μην τα είχα ή να τα είχα λίγο πιο διάχυτα, οργανώθηκαν λίγο μέσα από την ενασχόλησή μου με τη μουσική οπότε από κει και πέρα σε οτιδήποτε και να έκανα, τώρα σε αυτήν την φάση σε σχέση με τη διοίκηση είναι κάτι που στο πέρασμα του χρόνου με ακολούθησε». [Ερωτώμενος 1]

«Τα έχω αυτά τα χαρακτηριστικά σα χαρακτήρας ... ναι γιατί εκεί ήθελε πειθαρχία. ... θεωρώ ότι με βοήθησε σίγουρα πάρα πολύ και στη διαμόρφωση του χαρακτήρα παρόλο που δεν ασχολήθηκα πάρα πολύ σε αυτό με τα θεωρητικά, αλλά ... ναι ... το μέτρημα, ας

πούμε, είναι μέτρημα ... ο χρόνος είναι χρόνος ... είναι μαθηματικά. Οπότε βλέπεις από μια άλλη οπτική γωνία και τις άλλες επιστήμες». [Ερωτώμενος 5]

Όσοι ασχολούνται με τις Τέχνες έχουν μία διαφορετική θεώρηση των εννοιών όπως είναι η πειθαρχία, η συνέπεια μέσα σ' ένα πλαίσιο καθηκοντολογίου το οποίο επιβάλλει το εκπαιδευτικό μας σύστημα.

«Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ενασχόληση με τις μουσικές σπουδές οριοθετεί και διευθετεί τον προσωπικό χρόνο του ανθρώπου, του επιβάλλει πειθαρχία, επιμονή, και αναπτύσσει τέτοιου είδους δεξιότητες. Από την άλλη μεριά, νομίζω, ίσως είναι εσφαλμένη εντύπωση μου αυτή, ότι οι άνθρωποι που ασχολούνται με τις Τέχνες μπορεί να αυτοπεριορίζονται σε θέματα τα οποία έχουν να κάνουν με την Τέχνη τους, αλλά στα υπόλοιπα ζητήματα δεν έχουν την ίδια αντίληψη για την έννοια της πειθαρχίας και της πειθαρχίας σ' ένα διοικητικό πλαίσιο, της υπηρεσιακής πειθαρχίας με τους συναδέλφους τους. Είναι δηλαδή περισσότερο ελεύθεροι, έχουν διαφορετικά θέματα αξιών ως προς το πώς αποτιμούν το ουσιαστικό, το λιγότερο ουσιαστικό, το περισσότερο ή λιγότερο σημαντικό και πάντως δεν εναρμονίζονται πάντα με το θεσμικό πλαίσιο και της καθηκοντολογίου. Αυτό βέβαια έχει κάποια θετικά, αλλά ενίοτε έχει και τα αρνητικά, αρνητικές συνέπειες». [Ερωτώμενος 2]

Το νομοθετικό πλαίσιο της εκπαίδευσης στην Ελλάδα, δεν είναι πολλές φορές εύκολο να εφαρμοστεί σε επίπεδο ανθρώπινων σχέσεων σε μια σχολική μονάδα. Όπως επισημαίνει και ο ερωτώμενος 7, έννοιες όπως η πειθαρχία και η συνέπεια είναι συνηθισμένες για την μελέτη της μουσικής τις οποίες αργότερα το άτομο μπορεί να τις αναπτύξει και αν τις χρησιμοποιήσει. Είναι όμως δύσκολο να τις επιβάλλει με το δικό του τρόπο στο ανθρώπινο δυναμικό μιας σχολικής μονάδας, όταν κατέχει μία διευθυντική θέση.

«Πιστεύω πως ναι, βοήθησαν σε ότι αφορά τη διδασκαλία του οργάνου αλλά και της μουσικής γενικότερα, αλλά βοήθησαν κυρίως με τα παιδιά. Σε σχέση με τους συναδέλφους είναι λίγο διαφορετικό, γιατί εκεί μπαίνεις και σε άλλα χωράφια, σε προηγούμενες φιλίες, είτε σε κάποια δειλία να μπορέσεις να επιβληθείς στο συνάδελφο ο οποίος μπορεί να έχει μια συμπεριφορά αποκλίνουσα. Όσο και αν βοήθησε η μουσική, το γεγονός ότι δεν θέλεις να τον μαλώσεις, αυτό είναι θέμα του χαρακτήρα του καθενός. Εγώ επειδή έχω έναν πιο πράο χαρακτήρα εκεί έβρισκα πολύ μεγάλη δυσκολία και δεν μπορούσα να εφαρμόσω την πειθαρχία της μουσικής πάνω στους συναδέλφους. Στα παιδιά ήταν σαφώς πιο εύκολο και σίγουρα βοηθούσε». [Ερωτώμενος 7]

Όλες οι δεξιότητες τις οποίες αναπτύσσει ο άνθρωπος κατά τη νεαρή του ηλικία, έχει τη δυνατότητα να τις εξελίξει και αργότερα να τις χρησιμοποιήσει, όπου αυτό απαιτηθεί. Η μακροχρόνια σπουδή της μουσικής απαιτεί την πειθαρχία, τη συνέπεια και την προσήλωση προκειμένου να φτάσει κάποιος στο επιθυμητό αποτέλεσμα που είναι η ερμηνεία ενός έργου σ' ένα μουσικό όργανο ή ενός τραγουδιού.

«Ναι, νομίζω ότι ασυναίσθητα γίνεται και χωρίς να το συνειδητοποιήσει κανείς. Αυτά που μαθαίνει σε μικρή ηλικία και ο τρόπος που μαθαίνει να εργάζεται και να δουλεύει, νομίζω ότι τον ακολουθεί σε όλη του τη ζωή. [Και στον τρόπο διοίκησης] Βεβαίως [υιοθέτησα αυτά τα στοιχεία]». [Ερωτώμενος 6]

«Όταν απαιτείται μια μακρόχρονη σπουδή την οποία μετείχα και εγώ σε αυτήν, στο πλαίσιο μίας οργάνωσης, πειθαρχίας και συνέπειας (όπως αναφέρει και η ερώτηση), σαφώς αυτό καθορίζει και στοιχεία του χαρακτήρα μας τα οποία μετά συμβάλλουν στην ανάπτυξη κάποιων δεξιοτήτων. Ναι, συνέβαλαν. Μιλάμε για οργάνωση, πειθαρχία και συνέπεια. Αυτά σαφώς και καθορίζουν και ένας βασικός τομέας της άσκησης διοίκησης, είναι η συμβολή στον προγραμματισμό του εκπαιδευτικού έργου. Αυτή είναι μια βασική λειτουργία κάθε διοικητικού στελέχους που αφορά και έναν διευθυντή, αλλά και έναν συντονιστή ή σχολικό σύμβουλο που αφορά σε θέματα λειτουργίας του σχολείου. Απαραίτητα στοιχεία η οργάνωση, η πειθαρχία και η συνέπεια για να μπορέσεις να σχεδιάσεις και να συναποφασίσεις με τους εκπαιδευτικούς για τον προγραμματισμό του εκπαιδευτικού έργου. Μια αποτελεσματική ηγεσία, συνδέεται με την επιρροή αυτή που ασκεί το στέλεχος στους συνεργάτες του, επηρεάζεται άμεσα από στοιχεία της προσωπικότητάς του που είναι δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας από τη μια, αλλά εγώ συγκεκριμένα θα βάλω και την ύπαρξη εξειδικευμένης γνώσης γιατί οι μακρόχρονες σπουδές έχουν σαν αποτέλεσμα την ύπαρξη μιας εξειδικευμένης γνώσης και εμπειρίας που είναι απαραίτητες για την άσκηση διοίκησης πχ σ' ένα μουσικό σχολείο. Αν δεχτούμε ότι η μουσική εκπαίδευση συμβάλλει στην ανάπτυξη όλων αυτών, τότε και λειτουργεί θετικά. [Ερωτώμενος 8]

3.6 4^ο ερευνητικό ερώτημα

Ποιά η συμβολή της μουσικής σας παιδείας ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική στην ανάπτυξη των “soft skills” δηλαδή των δεξιοτήτων που αφορούν προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες σας όπως η:

- επικοινωνία
- κριτική σκέψη
- ικανότητα για ηγεσία
- συμπεριφορά
- προώθηση σας ομαδικότητας
- εργασιακή δεοντολογία;

«Αυτό το οποίο κάνει η μουσική σε οποιονδήποτε, όχι μονον σε μένα, είναι πρώτα απ' όλα ότι είναι πιο εύκολο να εκφράσεις τα συναισθήματά σου. ... Τώρα αυτό όσον αφορά την επικοινωνία μου με τους άλλους, χρησιμοποιώντας αυτό σαν ένα πρώτο πάτημα, το συναίσθημα να βγαίνει σε 2^ο χρόνο, αυτό τώρα που το σκέφτομαι, ναι ίσως να με βοηθάει, ειδικά τα δύσκολα συναισθήματα, τα αρνητικά συναισθήματα, ο θυμός ας πούμε να βγαίνει πιο καλλιεργημένα. Αυτήν την καλλιέργεια δηλαδή που ούτως ή άλλως νομίζω ότι η μουσική σου τη δίνει ακόμη και άθελά σου βρεθείς μέσα σε αυτόν τον κόσμο. ... Επικοινωνία και συμπεριφορά, χειρισμός καταστάσεων και επαφή με τους άλλους ανθρώπους έχει καλλιεργηθεί. Αυτό τώρα όμως σαν αποτέλεσμα μπορεί να έχει την προώθηση της ομαδικότητας, να μπορείς δηλαδή με πιο καλό τρόπο να επικοινωνήσεις με τους υπόλοιπους ανθρώπους και εάν θέλεις να οργανώσεις κάτι να είναι πολύ πιο εύκολο γιατί ο τρόπος σου είναι απαλός, πιο εκλεπτυσμένος έτσι ώστε να μπορείς να προσεγγίσεις τα άτομα και τους άλλους». [Ερωτώμενος 1]

«Ναι, αυτό το πιστεύω. Καταρχάς, η γλώσσα της μουσικής είναι μία *lingua franca*, μια γλώσσα που επιτρέπει την επικοινωνία μάλιστα σ' ένα ιδιαίτερο επίπεδο ψυχοσυναισθηματικό και διανοητικό, χωρίς φραγμούς, όσον αφορά το συμβατικό λόγο και τις συμβατικές γλώσσες. Από την άλλη μεριά είναι και ένας τρόπος προσέγγισης των άλλων ανθρώπων που τους δημιουργεί μία θετική διάθεση να επικοινωνήσουν μαζί σου. Κριτική σκέψη: οι μουσικές σπουδές έχουν το θετικό στοιχείο να απευθύνονται και στα δύο ημισφαίρια του εγκεφάλου, να ενεργοποιούν δηλαδή και το δεξί και το αριστερό. Η συλλειτουργία των ημισφαιρίων αυτών είναι προϋποθεση της αναπτυξης της κριτικής σκέψης, της φαντασίας, της αποκλίνουσας σκέψης, της δημιουργικότητας, αλλά και της ολοκληρωμένης σκέψης. Δεν μπορεί να είναι ολοκληρωμένη η κριτική σκέψη χωρίς τη λειτουργία και των δύο ημισφαιρίων του εγκεφάλου. Αναφορικά δε με την προώθηση της ομαδικότητας, θεωρώ ότι ναι η μουσική μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό υπόβαθρο για να αναπτυχθούν και να ευδοκιμήσουν ομαδικές σχέσεις. Τώρα, αναφορικά με την

εργασιακή δεοντολογία, θα έλεγα ότι το θεσμικό μας πλαίσιο ουδόλως συνάδει με τις αρχές και τις κατευθύνσεις που διαμορφώνει ένα άτομο το οποίο ασχολείται με τη μουσική. Πάντως, μακάρι να είχαν όλοι οι άνθρωποι μουσική παιδεία, γιατί θα είχαν θεωρώ μία διαφοροποιημένη αντίληψη, μια διαφορετική αντίληψη για το σημαίνει ελευθερία, τι σημαίνει σκέψη, τι σημαίνει δημιουργικότητα, τι σημαίνει διασκέδαση με την ψυχαγωγική της διάσταση, τι σημαίνουν ανθρώπινες σχέσεις, τι σημαίνει επικοινωνία, το θεωρώ εξαιρετικά σημαντική τη λέξη επικοινωνία, ...». [Ερωτώμενος 2]

«Σίγουρα η ομαδικότητα και η κριτική σκέψη, ... Επίσης, αναπτύχθηκε και ο δυναμισμός του να εκφράζεις τη γνώμη σου, έστω και κάτι διαφορετικό, δηλαδή ας πούμε ότι 'εμείς, θα έπρεπε να συνεργαστούμε κάποια άτομα σε κάποια ομάδα' ... μουσικής ... συνεργαστήκαμε, ... σίγουρα μου έχει βελτιώσει τον τρόπο συμπεριφοράς ... έχω μάθει να περιμένω, να αφήνω τον άλλον να ολοκληρώνει και μετά να λέω τη γνώμη μου, ποτέ δε βγάζω γρήγορη άποψη ας πούμε για κάτι, πρέπει να το δω σφαιρικά, ολοκληρωμένα, δηλαδή από την αρχή μέχρι το τέλος, ...». [Ερωτώμενος 3]

«... να μπορείς να κρίνεις εσύ τι θα πρέπει να γίνει, βοηθάει στην ικανότητα στην ηγεσία, στη συμπεριφορά σου γιατί θα πρέπει να μάθεις να αναγνωρίζεις και όχι να απορρίπτεις ούτε με το πρώτο ούτε με καθόλου ... δηλαδή να αναγνωρίζεις και να σέβεσαι τον άλλο ... και οι σύγχρονες μέθοδοι της διοίκησης είναι η ομαδικότητα και η συνεργασία, άρα και η μουσική, ειδικά αν έχεις ασχοληθεί από πριν, το'χεις έτοιμο ... δηλαδή μαθαίνεις να συνεργάζεσαι με τους άλλους ανθρώπους, να είναι πολύ ... συνεργάζεσαι για κάτι που πρέπει να το βγάλεις ωραίο προς τα έξω ...». [Ερωτώμενος 4]

«Κοιτάξτε, εκτός από την πειθαρχία και τη συνεργασία, θεωρώ ότι ... κριτική σκέψη ... ότι όλες οι Τέχνες σε βάζουν σε μια άλλη διαδικασία να δεις από άλλη οπτική τον κόσμο γύρω μας, αλλά πιο εξειδικευμένα τώρα ... θεωρώ ότι όλα αυτά 'παντρεύονται', όλα αυτά σε κάνουν πιο ολοκληρωμένο σαν προσωπικότητα. Αυτό σου δίνει αυτομάτως εφόδια για να μπορέσεις να σταθείς απέναντι στη λήψη των αποφάσεων, για να μπορέσει να υπάρχει η ενσυναίσθηση, πολύ σημαντικό, να βάζεις όρια, οι Τέχνες βοηθάνε σε αυτό ... το να μπορείς να βάζεις όρια και να μπορείς να ακολουθείς όταν χρειαστεί, να πειθαρχείς και να ακολουθείς το μονοπάτι, χωρίς να σημαίνει ότι δεν μπορεί να παρεκκλίνεις από το μονοπάτι, ...». [Ερωτώμενος 5]

«Είναι δύσκολο, όσο διάβαζα την ερώτηση, ακριβώς να οριοθετήσουμε μέχρι που ακριβώς επηρέασε η μουσική ενασχόληση και που όλα τα άλλα, γιατί υπάρχει και μία αγάπη για τις άλλες τέχνες, για τη λογοτεχνία, για τα εικαστικά, αλλά σίγουρα είμαι

πεπεισμένη ότι επηρέασε σε αυτό που λέμε *soft skills*, να σε κάνει έναν άνθρωπο που να είσαι ανοιχτός, να έχεις μεγάλη ενσυναίσθηση που είναι πολύ σημαντικό νομίζω στη διοίκηση. ... Σαφώς λοιπόν, αυτές οι δεξιότητες οι κοινωνικές, των διαπροσωπικών σχέσεων, επικοινωνίας αναπτύσσονται ... τώρα το πόσο η μουσική συμβάλλει σε αυτές... δεν μπορώ να σας πω με βεβαιότητα». [Ερωτώμενος 6]

«Επικοινωνία: σίγουρα. Όσο περισσότερο περνούσε ο χρόνος τόσο πιο εύκολο γινόταν. Αυτό βέβαια δεν ξέρω εάν ήταν 100% λόγω της μουσικής ή λόγω της εμπειρίας μάλλον στο διοικητικό έργο. ... Κριτική σκέψη: ναι, λόγω της ίδιας της φύσης της μουσικής. Συμπεριφορά-προώθηση της ομαδικότητας: σιγουρότατα, γιατί έχει να κάνει και με τη δική μου ενασχόληση με την ορχήστρα και με το ομαδικό πνεύμα για τη διδασκαλία. ... Ηγεσία: βέβαια. Όλο αυτό έχει μία σταδιακή πορεία και ανάπτυξη. Δεν έγινε μ' ένα μαγικό τρόπο λόγω των σπουδών και των δεξιοτήτων. Αυτό ήθελε πολύ μεγάλο προσωπικό ψάξιμο. Θέλει πολύ μεγάλη εμπειρία, δηλαδή ν' ασχολείσαι, ν' ασχολείσαι συνέχεια και στο τέλος σίγουρα τα αποτελέσματα είναι πολύ θετικά και βγαίνουν σίγουρα και στη διοίκηση. Στον τρόπο που μιλάς στους γονείς, σ' ένα πολύ μεγάλο ακροατήριο και να προσπαθείς να το «διευθύνεις», με τις ερωτήσεις του. Εργασιακή δεοντολογία: δε νομίζω ότι δεν βοήθησε καθόλου. Η αλήθεια είναι ότι όταν υπήρξαν δύσκολες στιγμές και βέβαια όταν λέμε δύσκολες ... δηλαδή όταν πρωτογίνεσαι υποδιευθυντής έχεις να αντιμετωπίσεις απλά πράγματα όπως το να πιάσεις κάποιους συναδέλφους και να τους πεις «ξέρεις, κακώς ήρθατε στις 9π.μ. ενώ η διευθύντρια σας είπε στις 8.30π.μ. ακόμα και αυτή η πολύ απλή κουβέντα είναι πάρα πολύ δύσκολη να το κάνεις στους συναδέλφους είτε τους ξέρεις είτε όχι. Πόσο μάλλον όταν είσαι και φίλος τους. Απλά στη δικιά μου την εμπειρία είναι πως όταν βρισκόμουν σε δύσκολες καταστάσεις που έπρεπε ν' αντιμετωπίσω με συναδέλφους ή με γονείς, πολλές φορές επικαλούμουν τη μουσική... απλώς δεν είμαι σίγουρος ότι βοήθησε στο 100%». [Ερωτώμενος 7]

«Σαφώς και επηρεάζονται και αναπτύσσονται όλες αυτές οι ειδικές δραστηριότητες... Η επικοινωνία: δεν ξέρω εάν από μόνη της επηρεάζεται από τη συμβολή της μουσικής. Θα έλεγα είναι καθαρά θέμα προσωπικότητας γενικότερα. Η προώθηση της ομαδικότητας είναι το άλλο πρόσωπο αυτής της σχέσης. Κριτική σκέψη: δυσκολεύομαι να δώσω μία απάντηση σε αυτά, θεωρώ ότι υπάρχει σίγουρα ... στον τρόπο σκέψης, στη οργάνωση του μυαλού, στην οργάνωση της προσωπικότητας κλπ, αλλά τώρα κατά πόσο επηρεάζει το καθένα απ αυτά, σίγουρα τα επηρεάζει όλα η μουσική. Δεν μπορώ να το εξειδικεύσω. Προωθεί την ομαδικότητα, γιατί εμείς οι μουσικοί θεωρούμαστε ότι μπορούμε να συνεργαζόμαστε, αλλά στην πράξη τα πράγματα αλλάζουν μάλλον». [Ερωτώμενος 8]

«Όλες οι παραπάνω δεξιότητες αναπτύχθηκαν μέσω της μουσικής μου παιδείας. Ακόμα και αν υπήρχαν σαν χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς μου σίγουρα ενισχύθηκαν και παγιώθηκαν με την ενασχόλησή μου με τη μουσική». [Ερωτώμενος 9]

«...Η κριτική σκέψη σίγουρα γιατί πάρα πολύ συχνά σε αυτές τις πρακτικές στην Εκπαίδευση καλούμαστε να δημιουργήσουμε εμείς, να μετατρέψουμε εμείς τον ήχο ή το άκουσμα σε μια άλλη μορφή τέχνης. Επίσης, υπήρχε πάρα πολλή ανάγκη για συνεργασία και αλληλεπίδραση που λειτούργησε – υπήρχαν συγκρούσεις, υπήρχαν διαπραγματεύσεις, υπήρχαν συμβιβασμοί με απώτερο στόχο κάτι κοινό, ένα παραγόμενο προϊόν – και όλα αυτά μου έδωσαν τις δεξιότητες που αναφέρατε, τις οποίες έχω μεταφέρει σε όλα τα πεδία δράσης της ζωής μου και βέβαια, η διευθυντική μου θέση είναι ένα από αυτά».

[Ερωτώμενος 10]

3.7 5^ο ερευνητικό ερώτημα

Η γενικότερη γνωριμία με τη μουσική κουλτούρα, συνέβαλε στην καλύτερη κατανόηση περιστατικών και χειρισμό αυτών από τη διευθυντική σας θέση;

Στην αποτίμηση, εάν η γενικότερη μουσική κουλτούρα επιδράει στη διοίκηση, όλοι οι ερωτώμενοι ήταν θετικοί. Αρκετοί όμως επισημαίνουν ότι η μουσική κουλτούρα, δεν είναι το μοναδικό συστατικό για μια επιτυχημένη και αποτελεσματική διοίκηση μιας σχολικής μονάδας. Υπάρχουν και τα υπόλοιπα στοιχεία, δεξιότητες, ικανότητες που συμπληρώνουν την προσωπικότητα ενός ανθρώπου και τον βοηθούν στις αντιδράσεις του σε καταστάσεις και στην επαφή του με άλλους ανθρώπους (μαθητές, γονείς, ανθρώπινο δυναμικό).

«... και ο τρόπος που θα απευθυνθείς σε αυτούς, ο τρόπος που θα τους ακούσεις, όπως ακούς τη μουσική με τα αυτιά σου ανοιχτά, το ίδιο συμβαίνει και με τους άλλους ανθρώπους. ... βοηθάει πολύ περισσότερο στις σχέσεις, βγάζω τα παιδιά γιατί έχουν μία αμεσότητα άλλη, αλλά τις σχέσεις με τους γονείς, τις σχέσεις με ανώτερους. Είσαι πιο ευέλικτος στην συμπεριφορά και πιο ανοιχτός στο να ακούς τους άλλους. Επικοινωνία – συμπεριφορά - έκφραση και εφόσον αναπτυχθούν αυτά, μετά έρχεται και η ομαδικότητα».

[Ερωτώμενος 1]

«Ναι. Εμπλουτίζει τις δεξιότητες και τις ικανότητες του διευθυντή. Ιδιαίτερα τα “soft skills”, του ανοίγει νέους δρόμους διαχείρισης καταστάσεων, συγκρουσιακών

καταστάσεων, διαχείρισης κρίσεων, άλλες διεξόδους και δρόμους που δεν τις έχει ένας συμβατικός διευθυντής ο οποίος δεν έχει μουσική παιδεία». [Ερωτώμενος 2]

«Με βοηθάει. Να σου πω σε 'τι' με έχει βοηθήσει ... στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, ... και να προσπαθώ να παίρνω όσο το δυνατόν τις πιο σωστές αποφάσεις, βέβαια ποτέ δεν μπορείς να είσαι σίγουρος ... στο ότι με έχει ενισχύσει να βγάζω θετικά συναισθήματα, τις περισσότερες φορές, οπότε λειτουργώ με μια πιο θετική εικόνα σε ό,τιδήποτε μου παρουσιάζεται ... επίσης, σε ό,τι έχει να κάνει με την ομαδικότητα, να επιλέγω κάτι ... ένα πρόγραμμα ή κάτι που έχει να κάνει με την οργάνωση όχι μόνο με τα δικά μου ενδιαφέροντα ... να υπάρχει μια κοινή απόφαση ... Ναι, νομίζω δηλαδή ότι στην επικοινωνία και τη ομαδικότητα και στον τρόπο έκφρασης, ... Αυτό είναι το πιο σημαντικό για μένα». [Ερωτώμενος 3]

«... τώρα που το λέτε ... ναι ναι, σίγουρα ... το έκανα συνειδητά αυτό ... ανοίγει δρόμους, ... Δεν ξέρω αν είναι μόνο η μουσική κουλτούρα, θεωρώ ότι στις περισσότερες καταστάσεις είναι περισσότερο οι εμπειρίες μας ... να συναισθανθώ 'τι' και 'πως' και να το χειριστώ ανάλογα ή να τον βοηθήσω να το αφήσουμε 'αυτό' πίσω ...». [Ερωτώμενος 5]

«Νομίζω ότι όλα τα σχολεία, αλλά ειδικά ένα Μουσικό Σχολείο χαρακτηρίζεται από μία ιδιαίτερη, αυτό που λέμε, μικροκουλτούρα την οποία εάν δεν την αντιληφθεί ο διευθυντής, είναι αδύνατον να διοικήσει. Εγώ υπήρξα πολλά χρόνια ως καθηγήτρια σε αυτό το σχολείο και την γνώριζα πολύ καλά αυτήν την μικροκουλτούρα. Και στην κατανόηση, και στη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, στη διαπραγμάτευση, αυτογνωσία και κυρίως στις διαπροσωπικές σχέσεις...είναι ένα πολύ σημαντικό κομμάτι [η μουσική] ... Νομίζω ότι από την γνώση και την κατανόηση περνάς στην επίλυση των προβλημάτων. Εάν δεν γνωρίζεις, εάν δεν κατανοείς το τι συμβαίνει, δεν μπορείς να πας στο επόμενο στάδιο, δεν μπορείς να χεις και μία λύση, δεν μπορείς να είσαι ελαστικός και στρόγγυλος, ευέλικτος, να ενώσεις τα αντίθετα... πρέπει να είσαι πραγματικά πολύ ευέλικτος και να συγκεράσεις όλες αυτές τις διαφορετικές τάσεις ... σαφώς πρέπει να κατέχεις, να γνωρίζεις από μουσική, να αγαπάς τη μουσική, να παρακολουθείς μουσική, να γνωρίζεις τα βασικά τουλάχιστον, γιατί αλλιώς θα αισθάνεσαι πάρα πολύ άβολα. Ένας διευθυντής που δεν γνωρίζει ... (θα νιώθει) αμήχανα γιατί πρέπει να κάνεις και επιλογές ... Αυτό που ίσως κληρονόμησα από την ενασχόληση με τη μουσική είναι η πειθαρχία και η αφοσίωση στη δουλειά. Να μπορείς να αφοσιωθείς στο στόχο... Ένας διευθυντής που έχει μουσική κουλτούρα και φαίνεται αυτό, και γενικότερα κουλτούρα, νομίζω ότι αυτό αντανακλά και αντανακλά και στους άλλους γύρω του και διαμορφώνει ένα θετικό κλίμα. Και αυτό το

θετικό κλίμα το εισπράττουν οι άλλοι. Από κει και πέρα φυσικά είναι και θέμα διεύθυνσης αυτό, ...». [Ερωτώμενος 6]

«Ναι, νομίζω το ανέφερα και πριν. Σίγουρα βοήθησε. ... Σίγουρα η καλλιέργεια, η παιδεία που αποκτάει κάποιος μέσα απ' τη μουσική και μέσα από τη συνεργασία των μουσικών. Διότι εμένα αυτό το ότι σου δίνει ζωή και είναι μία κινητήρια δύναμη, σίγουρα μπορεί ν' ασκήσεις και το διοικητικό σου επάγγελμα πολύ καλύτερα». [Ερωτώμενος 7]

«Η μουσική κουλτούρα, επηρεάζει την γενικότερη κουλτούρα ενός διευθυντή ή ενός στελέχους. Τώρα τι σημαίνει γενικότερη κουλτούρα...είναι το καταστάλαγμα στάσεων, συμπεριφορών, πρακτικών, αξιών κλπ όλα αυτά που διέπουν την προσωπικότητά μας. Άρα μουσική κουλτούρα και γενική κουλτούρα είναι συγκοινωνούντα δοχεία. Έτσι λοιπόν, εάν σε μια σχολική μονάδα έχει καλλιεργηθεί σ' έναν ικανοποιητικό βαθμό η γενική κουλτούρα, ο διευθυντής της λειτουργεί σύμφωνα με τα πρότυπα ενός δημοκρατικού ηγέτη και λιγότερο καθαρά διοικητικού, η εφαρμογή πχ νέων εκπαιδευτικών πρακτικών, όπως είπαμε και προηγουμένως, στο πλαίσιο του ετήσιου προγραμματισμού ενός σχολείου θα είναι πολύ ευκολότερη στην περίπτωση κατά την οποία δεν ισχύουν όλα τα παραπάνω. Το ένα επηρεάζει το άλλο πάντα στο πλαίσιο της γενικότερης συγκρότησης μιας προσωπικότητας μέσα απ' αυτήν την ενασχόληση, την μακροχρόνια ενασχόληση με τη μουσική. [Για τη διοίκηση]. Είναι θέμα καθαρά πολλών στοιχείων. Η μουσική είναι όπως είπαμε το ένα λιθαράκι μέσα σε όλο αυτό το οικοδόμημα που ονομάζεται προσωπικότητα του ανθρώπου. Απ' τη στιγμή που είπαμε ότι η μουσική παρέχει όλες αυτές τις δεξιότητες που αναφέραμε προηγουμένως, χρησιμοποιώντας όλα αυτά τα στοιχεία σαν απαραίτητα για τη διαμόρφωση του προφίλ ενός διευθυντή, ενός στελέχους αυτό θα λειτουργήσει και εξισορροπητικά προς την κατεύθυνση της μείωσης εντάσεων, σ' ένα σύλλογο ενδεχομένως, της ουσιαστικής σχέσεων και αντιλήψεων, ταυτόχρονα αυτά συνυπάρχουν μέσα από ένα ανοικτό πνεύμα που μπορούν να αποτελέσουν μία κινητήρια δύναμη που θα οδηγήσει σε μια αποτελεσματική ηγεσία, αποτελεσματική άσκηση ενός ηγετικού ρόλου όπως είναι αυτός του διευθυντή μιας σχολικής μονάδας». [Ερωτώμενος 8]

«Νομίζω η οποιαδήποτε γενικότερη «θεώρηση του κόσμου» βοηθά κάποιον να είναι πιο ανεκτικός, να δέχεται την διαφορετικότητα, να συνεργάζεται πιο εύκολα με διαφορετικούς ανθρώπους». [Ερωτώμενος 9]

«Πιστεύω ότι η ενασχόληση με την Τέχνη διευρύνει τους ορίζοντες. Ένας άνθρωπος που δεν καλλιεργεί αυτό το κομμάτι της προσωπικότητάς του, θεωρώ ότι υπολείπεται κατ'

αρχάς ως άνθρωπος και στη συνέχεια στις πρακτικές του και τις δεξιότητές του. Αρα με αυτή τη γενική αρχή και η ενασχόληση με τη μουσική μου έδωσε τέτοιες ικανότητες. Θεωρώ ότι αν μου έλειπε αυτό το κομμάτι θα είχα σήμερα λιγότερα «εργαλεία» για να ασκήσω το έργο μου είτε παιδαγωγικά είτε διοικητικά». [Ερωτώμενος 10]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4. Ερμηνεία-συμπεράσματα-παρατηρήσεις-προτάσεις

4.1 Ερμηνεία των αποτελεσμάτων

Η διερεύνηση των βασικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων, που συνιστούν το προφίλ τους, αποτελεί, σύμφωνα με τον Κόκκο (2005) βασική συνιστώσα για τη διεξαγωγή των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας. Όλοι οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στη συνέντευξη είναι εν ενεργεία και με μέσο όρο διδακτικής εμπειρίας τα 25 έτη, καλύπτοντας αρκετά από τα τυπικά προσόντα και με συνεχόμενη ενασχόληση με τη μουσική είτε μέσω της διδασκαλίας, είτε τη διοργάνωση εκδηλώσεων-παραστάσεων στα σχολεία τους, είτε μέσω συνεχούς επιμόρφωσης και συμμετοχής τους σε προγράμματα.

Όσον αφορά το 1^ο ερευνητικό ερώτημα, τα αποτελέσματα συνοψίζονται όπως διαφαίνεται στον παρακάτω Πίνακα 3 ως εξής:

οι επτά στους δέκα ξεκίνησαν τις μουσικές σπουδές, αλλά τελικά δεν κατάφεραν να τις ολοκληρώσουν και να φτάσουν στην απόκτηση Πτυχίου ή / και Διπλώματος.

- Οι έξι στους δέκα πήγαν σε Ωδείο, οι τρεις έκαναν μαθήματα σε ιδιωτικό επίπεδο και ένας παρακολούθησε οργανωμένο κύκλο σεμιναρίων μουσικοκινητικής αγωγής. Οι έξι που πήγαν σε Ωδείο, παράλληλα παρακολούθησαν επιμορφωτικά προγράμματα σε σχέση με τη μουσική, ενώ αργότερα είχαν το μάθημα της μουσικής σε εξάμηνα κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στο Πανεπιστήμιο.
- Οι οκτώ στους δέκα ασχολήθηκαν με την εκμάθηση μουσικού οργάνου, κυρίως πιάνο, κιθάρα, ένας και με θεωρητικά της μουσικής και ακόμα ένας μόνον με τα θεωρητικά της μουσικής.
- Όλοι οι ερωτώμενοι ασχολήθηκαν με την κλασική μουσική, ενώ τρεις απ' αυτούς και με την παραδοσιακή, τζαζ και βυζαντινή μουσική επιπλέον.

Οι ερωτώμενοι σήμερα από τη θέση στην οποία βρίσκονται, ασχολούνται με τη μουσική κυρίως μέσα από το ρόλο τους ως εκπαιδευτικοί στην τάξη με τους μαθητές,

στην οργάνωση εκδηλώσεων και παραστάσεων, ενώ μόνον ένας ασχολείται στον προσωπικό του χρόνο με τη μουσική, ως καλλιτέχνης, παίζοντας ενεργά και συνθέτοντας μουσική.

Πίνακας 3: Αποτελέσματα 1^ο ερευνητικού ερωτήματος

Ερωτώμενοι	Απόκτηση Πτυχίου / Διπλώματος	Σπουδές σε Ωδείο	Σπουδές με μαθήματα	Επιμόρφωση / Σεμινάρια μουσικοκινητικής αγωγής	Εξαμηνιαία μαθήματα – Πανεπιστήμιο
Ερωτώμενος 1	όχι		✓		
Ερωτώμενος 2	όχι		✓ (πολύ λίγα)		
Ερωτώμενος 3	όχι	✓		✓	✓
Ερωτώμενος 4	όχι				✓
Ερωτώμενος 5	όχι	✓			
Ερωτώμενος 6	όχι	✓	✓		
Ερωτώμενος 7	ναι	✓			✓
Ερωτώμενος 8	ναι	✓			
Ερωτώμενος 9	ναι	✓			✓
Ερωτώμενος 10	όχι			✓	

Όσον αφορά το 2^ο ερευνητικό ερώτημα, τα αποτελέσματα συνοψίζονται όπως διαφαίνεται στον παρακάτω Πίνακα 4 ως εξής:

- οι έξι στους δέκα ερωτώμενους θεωρούν ότι θυσιάσαν χρόνο από τις προσωπικές τους δραστηριότητες προκειμένου να ασχοληθούν με τη μουσική και να σπουδάσουν. Οι δύο όμως από τους έξι οι οποίοι είναι σημειωμένοι με αστεράκι στον Πίνακα 4 αντιμετωπίζουν πιο θετικά, σε σχέση με τους υπόλοιπους τέσσερεις, το γεγονός ότι αφιέρωσαν τον χρόνο τους για τη μουσική και δεν το μετάνιωσαν.
- Οι τρεις θεωρούν ότι ο χρόνος που αφιέρωσαν για τη μουσική ήταν τρόπος ζωής και ήταν κάτι που τους άρεσε πολύ.

Πίνακας 4: Αποτελέσματα 2^ο ερευνητικού ερωτήματος

Ερωτώμενοι	Θυσίες για μουσική: ΝΑΙ	Θυσίες για μουσική: ΟΧΙ

Ερωτώμενος 1	√	
Ερωτώμενος 2	√	
Ερωτώμενος 3	√	
Ερωτώμενος 4		√
Ερωτώμενος 5		√
Ερωτώμενος 6	√	
Ερωτώμενος 7	√ *	
Ερωτώμενος 8		√
Ερωτώμενος 9	√	
Ερωτώμενος 10	√ *	

Όσον αφορά το 3^ο ερευνητικό ερώτημα, τα αποτελέσματα συνοψίζονται όπως διαφαίνεται στον παρακάτω Πίνακα 5 ως εξής:

- όλοι οι ερωτώμενοι συμφωνούν ότι αναπτύσσονται δεξιότητες όπως η πειθαρχία, η συνέπεια, η προσήλωση στο στόχο ώστε να υπάρχει το επιθυμητό αποτέλεσμα κατά τη μελέτη της μουσικής οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για αποτελεσματικότερη ηγεσία σε μια σχολική μονάδα. Μόνον ο ερωτώμενος 2 εκφράζει αμφιβολίες για το εάν μπορούν αυτές οι δεξιότητες να βοηθήσουν στη διοίκηση καθώς θεωρεί ότι *«οι άνθρωποι που ασχολούνται με τις Τέχνες ... δεν έχουν την ίδια αντίληψη για την έννοια της πειθαρχίας ... Είναι δηλαδή περισσότερο ελεύθεροι, έχουν διαφορετικά θέματα αξιών ως προς το πώς αποτιμούν το ουσιαστικό, το λιγότερο ουσιαστικό, το περισσότερο ή λιγότερο σημαντικό και πάντως δεν εναρμονίζονται πάντα με το θεσμικό πλαίσιο και δει το καθηκοντολόγιο»*.
- Οι ερωτώμενοι 1 και 5 πιστεύουν ότι κάποιες απ' αυτές τις δεξιότητες όπως η πειθαρχία και η συνέπεια, τη διέθεταν ως στοιχείο του χαρακτήρα τους, προϋπήρχαν.
- Ο ερωτώμενος 6 αναφέρει ότι αυτά που μαθαίνουμε σε μικρή ηλικία, μας ακολουθούν σε όλη μας τη ζωή, ο ερωτώμενος 7 που είναι σημειωμένος με αστερίσκο παρατηρεί ότι αυτές οι δεξιότητες μπορούν να χρησιμοποιηθούν πιο εύκολα στη σχέση του διευθυντή με τους μαθητές, απ' ότι με το προσωπικό του. Εκεί υπάρχει δυσκολία στην εφαρμογή και καθοριστικό ρόλο στο χειρισμό του

ανθρώπινου δυναμικού ενός σχολείου παίζει η εμπειρία που έχει ο διευθυντής σε μια τέτοια θέση και σε τέτοιες καταστάσεις.

Πίνακας 5: Αποτελέσματα 3^{ου} ερευνητικού ερωτήματος

Ερωτώμενοι	Αναπτύσσονται δεξιότητες (οργάνωση, πειθαρχία, προσήλωση) με τη μουσική	Εφαρμογή στη διοίκηση των δεξιοτήτων αυτών	Μη εφαρμογή στη διοίκηση των δεξιοτήτων αυτών
Ερωτώμενος 1	√	√	
Ερωτώμενος 2	√		√ *
Ερωτώμενος 3	√	√	
Ερωτώμενος 4	√	√	
Ερωτώμενος 5	√	√	
Ερωτώμενος 6	√	√	
Ερωτώμενος 7	√	√ *	
Ερωτώμενος 8	√	√	
Ερωτώμενος 9	√	√	
Ερωτώμενος 10	√	√	

Όσον αφορά το 4^ο ερευνητικό ερώτημα, τα αποτελέσματα συνοψίζονται όπως διαφαίνεται στον παρακάτω Πίνακα 6 ως εξής:

- όλοι οι ερωτώμενοι απαντούν ότι η μουσική παιδεία ή η ενασχόληση με τη μουσική συμβάλλει πρωτίστως στην ανάπτυξη της επικοινωνίας, μία από τις έξι δεξιότητες που συμπεριλαμβάνονται στη λίστα των “soft skills”. Ακολουθεί η συμπεριφορά και η ομαδικότητα.
- Ο ερωτώμενος 8 δηλώνει ότι η δεξιότητα της επικοινωνίας είναι περισσότερο θέμα προσωπικότητας, ενώ ο ερωτώμενος 6 δυσκολεύεται να απαντήσει στο 4^ο ερευνητικό ερώτημα διαβαθμίζοντας τις δεξιότητες καθώς δεν μπορεί να επισημάνει τα όρια στα οποία διακρίνονται αυτές οι δεξιότητες ως μέρος της προσωπικότητας του ατόμου και όχι ως ξεχωριστές δεξιότητες που καλλιεργούνται και εξελίσσονται μέσω της μουσικής παιδείας.

Πίνακας 6: Αποτελέσματα 4^ο ερευνητικού ερωτήματος

Ερωτώμενοι	Επικοινωνία	Κριτική σκέψη	Ικανότητα για ηγεσία	Συμπεριφορά	Ομαδικότητα	Εργασιακή δεοντολογία
Ερωτώμενος 1	✓			✓	✓	
Ερωτώμενος 2	✓	✓			✓	
Ερωτώμενος 3	✓	✓		✓	✓	
Ερωτώμενος 4	✓		✓	✓	✓	
Ερωτώμενος 5	✓	✓		✓	✓	
Ερωτώμενος 6 *	✓			✓		
Ερωτώμενος 7	✓	✓		✓	✓	
Ερωτώμενος 8	✓				✓	
Ερωτώμενος 9	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ερωτώμενος 10	✓	✓		✓		

Όσον αφορά το 5^ο ερευνητικό ερώτημα, τα αποτελέσματα συνοψίζονται, όπως διαφαίνεται στον παρακάτω Πίνακα 8 ως εξής:

- όλοι οι ερωτώμενοι συμφωνούν στο γεγονός ότι η γενικότερη γνωριμία με τη μουσική κουλτούρα συμβάλλει στην κατανόηση και χειρισμό καταστάσεων από μια διευθυντική θέση σε ένα σχολείο. Αναφέρουν ότι η Τέχνη σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο διευρύνει τους ορίζοντες ενός ανθρώπου, ενώ η μουσική είναι ένα μόνο λιθαράκι στο οικοδόμημα που ονομάζεται «προσωπικότητα».

Πίνακας 7: Αποτελέσματα 5^ο ερευνητικού ερωτήματος

Ερωτώμενοι	Συμβάλλει η μουσική κουλτούρα στη διοίκηση	Δε συμβάλλει η μουσική κουλτούρα στη διοίκηση
Ερωτώμενος 1	✓	
Ερωτώμενος 2	✓	
Ερωτώμενος 3	✓	
Ερωτώμενος 4	✓	
Ερωτώμενος 5	✓	
Ερωτώμενος 6	✓	

Ερωτώμενος 7	√	
Ερωτώμενος 8	√ *	
Ερωτώμενος 9	√ *	
Ερωτώμενος 10	√	

Ο μέσος όρος ηλικίας τους, αλλά και η διδακτική εμπειρία των ερωτώμενων φανερώνουν, σύμφωνα με το Day (2003), μια ωριμότητα που νιώθουν όταν έχουν περάσει το στάδιο του νεοδιόριστου ή του αρχάριου, και αισθάνονται σχετικά σίγουροι για τις γνώσεις τους γύρω από την πρακτική και το αντικείμενο της διδασκαλίας τους. Οι μακροχρόνιες σπουδές στη μουσική και η εμπειρία τους είτε μέσω της ενασχόλησης με αυτήν για πολλά χρόνια είτε μέσα από προγράμματα, δείχνουν ότι αρκετές δεξιότητες που ανέπτυξαν κατά τη διάρκεια της μελέτης της μουσικής είτε έγιναν τις υιοθέτησαν ως αναπόσπαστο μέρος των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους, είτε τις εξέλιξαν για να τους βοηθήσουν κατά τη διάρκεια της διευθυντικής θέσης που κατείχαν ή / και κατέχουν σήμερα.

4.2 Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο και Νοέμβριο 2018 με αντικείμενο τη συμβολή της μουσικής παιδείας στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών του διευθυντή σχολικών μονάδων, ανέδειξε, μετά την παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων, ενδιαφέροντα στοιχεία. Η διοίκηση μιας σχολικής μονάδας θα πρέπει να έχει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που προτείνουν η Argyropoulou και Symeonidis για να μπορέσει να αντιμετωπίσει καταστάσεις επιτυχώς και αποτελεσματικά:

- να έχει τα απαραίτητα τυπικά προσόντα τα οποία είναι μετρήσιμα. Οι γνώσεις πάνω στη διοίκηση και το μάνατζμεντ θα πρέπει να είναι προαπαιτούμενες για τη θέση αυτή.
- Να έχει δεξιότητες και ικανότητες, να γνωρίζει τη νομοθεσία και να μπορεί να χειριστεί διάφορα περιστατικά βασιζόμενη σε αυτήν.
- Να έχει χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που δεν μπορούν να μετρηθούν αριθμητικά από τη μία, αλλά είναι απαραίτητα συστατικά για να μπορέσει να υλοποιήσει το όραμά της.

Στο τρίτο αυτό γνώρισμα, τα χαρακτηριστικά τη προσωπικότητας, έρχεται να προστεθεί η μουσική παιδεία που προτείνεται να έχει ο εκπαιδευτικός ο οποίος διεκδικεί μία θέση

ευθύνης. Ο εκπαιδευτικός με μουσική παιδεία, έχει διττή υπόσταση: τόσο του παιδαγωγού, όσο και του καλλιτέχνη. Έχει δηλαδή περισσότερες δυνατότητες και μπορεί να εκμεταλλευτεί τη δύναμη της τέχνης για να προωθήσει το συνεργατικό πνεύμα και την κοινωνική αλληλεπίδραση σε μια εποχή ανταγωνισμού, να εμπνεύσει τη δημιουργικότητα, την κριτική σκέψη και την ελευθερία της έκφρασης, σε μια εποχή που μας θέλει παθητικούς, άβουλους και αδρανείς.

Οι μακροχρόνιες σπουδές στη μουσική ή / και η ενασχόληση με αυτήν οδηγεί το άτομο στην ανάπτυξη ικανοτήτων λογικής σκέψης και μέτρησης και επίλυσης προβλημάτων. Σημαντικό ρόλο στην αλλαγή των γνώσεων και των στάσεων παίζουν οι σπουδές πάνω στη μουσική οι οποίοι διαμορφώνουν ανοιχτούς ορίζοντες και διευρυνμένο πνεύμα στον άνθρωπο. Όλοι οι ερωτώμενοι παρατήρησαν και σχολίασαν τη συμβολή της μουσικής παιδείας στην εξέλιξη του ατόμου και της προσωπικότητάς του, καθώς αναπτύσσονται δεξιότητες οι οποίες διευκολύνουν στη συνεργασία με το ανθρώπινο δυναμικό και την προώθηση της ομαδικότητας, της επικοινωνίας και της ανταλλαγής απόψεων.

Η μακροχρόνια ενασχόληση του εκπαιδευτικού με τη μουσική, τον οδηγεί στη δημιουργία, με το πέρασμα των ετών, μιας πολυδιάστατης προσωπικότητας, η οποία έχει περισσότερη ανοχή στο διαφορετικό και ενδιαφέρον για την εφαρμογή νέων κατευθυντήριων τάσεων που διαμορφώνονται από το ευρύτερο πολιτικο-κοινωνικό-τεχνολογικό περιβάλλον της σημερινής εποχής.

4.3 Περιορισμοί και προτάσεις

Από την βιβλιογραφική επισκόπηση που γίνεται στο πρώτο κεφάλαιο και καλύπτει τις έρευνες που έχουν γίνει στην Ελλάδα και το εξωτερικό, διαπιστώνεται ότι το θέμα της παρούσας δεν έχει διερευνηθεί. Τα στοιχεία επομένως είναι λιγοστά, γεγονός που αποτελεί από μόνο του ένα μεγάλο περιορισμό για την εκπόνηση της μελέτης καθώς δεν υπήρχαν αρκετές διαθέσιμες πληροφορίες, ώστε να διασταυρωθούν με τα ευρήματα του υπό μελέτη φαινομένου και να τα ενδυναμώσουν (Ζαφειρόπουλος, 2005).

Επιπλέον, από τη στιγμή που ο σκοπός της μελέτης περίπτωσης είναι η συγκεκριμενοποίηση και όχι η γενίκευση (Stake, 1995), τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δεν μπορούν να γενικευτούν. Η μελέτη αφορά ένα μικρό αριθμό ερωτώμενων, στο σύνολό τους δέκα (10), που είχαν όμως κάποια κοινά χαρακτηριστικά, όπως οι μακροχρόνιες σπουδές ή η πολυετής ενασχόληση με τη μουσική.

Παρά το γεγονός ότι τα αποτελέσματα της μελέτης δεν μπορούν να γενικευτούν, μπορούν, ωστόσο, να αποτελέσουν τους άξονες σχεδίασης μιας ευρύτερης, ποσοτικής έρευνας, είτε σε μεταπτυχιακό είτε σε διδακτορικό επίπεδο, ώστε να διαπιστωθεί σ' ένα μεγαλύτερο ποσοστό συμμετεχόντων εκπαιδευτικών σε όλη την Ελλάδα –πρωτίστως– η συμβολή της μουσικής παιδείας στη διαμόρφωση χαρακτηριστικών ενός διευθυντικού στελέχους.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ευρήματα της έρευνας, προτείνεται να παρέχεται ανελλιπώς η μουσική παιδεία σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ώστε να μπορεί ο άνθρωπος να αναπτύξει δεξιότητες όπως η οργάνωση και η πειθαρχία οι οποίες είναι απαραίτητο εργαλείο σε μία διευθυντική θέση ενός σχολείου. Η μουσική ως κινητήρια δύναμη στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων συμβάλλει με τη μάθησή της στην συναισθηματική, πνευματική, σωματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

Αυτό μπορεί να γίνει είτε με τη δημιουργία μουσικών σχολείων και σε πρωτοβάθμιο επίπεδο, δηλαδή από το νηπιαγωγείο, όπου θα ενισχυθούν τα μαθήματα αισθητικής παιδείας, είτε με τη δημιουργία δίωρου μαθήματος “μουσικής έκφρασης και δημιουργίας” που θα ενταχθεί σε όλα τα σχολεία ανεξαρτήτως εντός του ωρολογίου τους προγράμματος ή στη ζώνη της ολοήμερης πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το μάθημα αυτό υπάρχει μόνον στο ωρολόγιο πρόγραμμα των Μουσικών Σχολείων όπου έχει τη δυνατότητα ο μαθητής να αναπτύξει τη συνεργατικότητα, την ομαδικότητα, την επικοινωνία με τους συμμαθητές του από τη στιγμή που του ζητείται να συμπράξει μέσα σ' ένα σύνολο με άλλους μουσικούς.

Τέλος, η μουσική παιδεία θα έπρεπε να είναι απαραίτητο προσόν το οποίο να μοριοδοτείται με συγκεκριμένο ποσοστό στις κρίσεις των στελεχών της εκπαίδευσης για θέσεις ευθύνης (διευθυντές, υποδιευθυντές) σε σχολικές μονάδες. Ιδιαίτερως, όσον αφορά τα Μουσικά και τα Καλλιτεχνικά Σχολεία, η μουσική παιδεία πρέπει να μοριοδοτείται με σαφή κριτήρια για τη θέση του διευθυντή και του υποδιευθυντή και να λαμβάνεται υπόψη όπως και τα υπόλοιπα τυπικά προσόντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Argytoroulou, & Symeonidis (2017). Η ανάδειξη των προσόντων του αποτελεσματικού Διευθυντή Σχολικής Μονάδας μέσα από τις διαδικασίες επιλογής. Μια εμπειρική μελέτη περίπτωσης. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 6: 53-72.
- Βάμβουκας, Ι. Μ. (2002). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005). *Πως γίνεται μια επιστημονική εργασία*; Αθήνα: Κριτική.
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, [Ανακτήθηκε 20-2-2019 <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5820>]
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπρίνια, Β. (2008). *Μάνατζμεντ Εκπαιδευτικών Μονάδων και Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Σταμούλης.
- Σέργη, Λ. (1982). *Δημιουργική Μουσική Αγωγή για τα παιδιά μας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σταυρίδης, Μ. (1985). *Η μουσική στην εκπαίδευση: σύγχρονες τάσεις και αντιλήψεις*. Αθήνα: Gutenberg.
- Τρούλης, Γ. (1991). *Η Αισθητική αγωγή του παιδιού: στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- ΦΕΚ τχ Β', 303/13-3-2003. Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το «Νέο Σχολείο-Σχολείο 21ου αιώνα» Αναθεωρημένη έκδοση 2014 για τη Μουσική: Νηπιαγωγείο-Δημοτικό-Γυμνάσιο. [Ανακτήθηκε 28-11-2018 <http://www.iep.edu.gr/el/arts-yliko>].
- Χαραλάμπους, Α. (1996). *Μουσική: η παιδαγωγική της - η αισθητική της*. Αθήνα: Φίλιππος Νάκας.
- Abril, C., & Gault, B. (2008). The state of music in secondary schools: The principal's perspective. *Journal of Research in Music Education*, 56(1), 68-81.
- Aspin, D. (2000). Lifelong learning: The mission of arts education in the learning community of the 21st century. *Music Education Research*, 2(1), 75-85.
- Balkin, A. (1990). What is creativity? What is it not? *Music Educators Journal*, 76 (9), 29-32.
- Blake, R. & Mouton, J. (1964). *The Managerial Grid*. Houston: Gulf Publishing Co.
- Boyes, L. C. & Reid, I. (2005). What are the benefits for pupils participating in arts activities? the view from the research literature. *Research in Education*, 73, 1–14.
- Burnard, P., Dillon, S., Rusinek, G., & Sæther, E. (2008). Inclusive pedagogies in music education: A comparative study of music teachers' perspectives from four countries. *International Journal of Music Education*, 26 (2), 109–124.

- Byo, J. (2004). Teaching problem solving in practice. *Music Educators Journal*, 91(2), 35.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. R. B. (2004). *A Guide to Teaching Practice* (fifth edition). London: Routledge. (Χρησιμοποίησε αυτή είναι από την 5η έκδοση και πιο πρόσφατη).
- Conger, J. A. & Kanungo, R. (1998). *Charismatic leadership in organizations*. New York: Sage.
- Cray, D., Inglis, L., & Freeman, S. (2007). Managing the arts: Leadership and decision making under dual rationalities. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 36 (4).
- Day, C. (2003). *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών. Οι προκλήσεις της δια βίου μάθησης*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Δαρδανός.
- Eisner, *The Enlightened Eye: Qualitative Inquiry and the Enhancement of Educational Practice*. USA: Merrill Publications.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. New York: Basic books
- Europe 2020 Strategy* [Ανακτήθηκε 20-2-2019 https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en]
- Gupta, U.G. & Clarke, R.E. (1996). Theory and Applications of the Delphi Technique: A bibliography (1975-1994). *Technological Forecasting and Social Change*, 53: 185-211.
- Guskey, T. R. (2002β). Does it make a difference? *Educational leadership*, 59(6), 45–51.
- Hickey, M. & Webster, P. (2001). Creative thinking in music. *Music Educators Journal*, 88 (1).
- Jacobson, L. M. (2013). The effects of public school music education programs on leadership in the workplace. Διδακτορική Διατριβή. Graduate School of Education and Psychology, Pepperdine University.
- Kokotsaki, D., & Hallam, S. (2007). Higher education music students' perceptions of the benefits of participative music making. *Music Education Research*, 9 (1), 93–109.
- Lasauskiene, J. & Rauduvaitea, A. (2015), Stimulation of Pre-service Music Teachers' Leadership Through Musical Activities. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 182, 301–306.
- Leithwood, K., Louis, K., Anderson, S., & Wahlstrom, K. (2004). *How leadership influences student learning*: New York, NY: The Wallace Foundation.
- Lincoln, Y. S. & Guna, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. California: SAGE Publications.
- Linstone, H. A. & Turoff, M. (1975). *The Delphi Method: Techniques and Applications*. Boston: Addison-Wesley.

- Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Ν. Κυριαζή (επιμ.). Αθήνα: Πεδίο.
- Merriam, A.P. & Merriam, V. (1964). *The Antropology of Music*. Evanston-Illinois: Northwestern University Press.
- Miller, A., & Coen, D. (1994). The case for music in the school. *Phi Delta Kappan*, 75 (6).
- Novak, J. (2002). *Inviting Educational Leadership*. London: Pearson Education Limited.
- Öner, A. (2014). Rethinking Turkish music schools' administrative model in the context of music education culture: Is there a need for an educational leadership model? *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 116, 4706–4711.
- Peshkin, A. (1985). *Virtuous subjectivity in the participant observer's, I's*, στο D. Berg και K. K. Smith (Eds.), *Exploring clinical methods for sound research*. California: SAGE.
- Robbins, S. P. (2003). *Organizational behavior*. Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Stake, R. (1995). *The art of case study research*. (E-book) Sage: London. [Ανακτήθηκε 28-1-2019 eprints.ioe.ac.uk]
- Tebiş, C. & Okay, H. (2013). Music Teachers' Personal Tendencies regarding Administrative Leadership. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 4 (4).
- Wildy, H., Clarke, S., & Cardno, C. (2009). Antipodean perspectives on enhancing the quality of school leadership: Views from Australia and New Zealand. In A. W. Wiseman (Ed.), *Educational Leadership: Global Contexts and International Comparisons*, 11, 153–189. (International Perspectives on Education and Society). Bingley, U.K.: Emerald Group Publishing Limited.
- Yukl, G. (2006). *Leadership in organizations*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α: Εργαλεία συλλογής δεδομένων

A.1 Οδηγός πρώτης συνέντευξης

Υπηρεσιακά στοιχεία:

- Ηλικία
- Έτη προϋπηρεσίας
- Επίπεδο σπουδών
- Τόπος διαμονής/εργασίας
- Έτη υπηρεσίας σε διοικητική θέση

1. Περιγράψτε την πορεία των μουσικών σας σπουδών ή της ενασχόλησής σας με τη μουσική μέχρι την τωρινή σας επαγγελματική ιδιότητα.

2. Πόσο από τον ελεύθερο χρόνο σας διαθέσατε για τη μελέτη της μουσικής ή ενασχόληση με τη μουσική;

3. Υιοθετήσατε την οργάνωση, την πειθαρχία και τη συνέπεια, καθώς και την προσήλωση στο στόχο που απαιτούνται για να έχετε το επιθυμητό αποτέλεσμα κατά τη μελέτη της μουσικής;

4. Ποιά η συμβολή της μουσικής σας παιδείας/ενασχόλησης στην ανάπτυξη των “soft skills”

δηλαδή των δεξιοτήτων που αφορούν προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες σας όπως η:

- επικοινωνία
- κριτική σκέψη
- ικανότητα για ηγεσία
- συμπεριφορά
- προώθηση σας ομαδικότητας

- εργασιακή δεοντολογία

5. Η γενικότερη γνωριμία με τη μουσική κουλτούρα, συνέβαλε στην καλύτερη κατανόηση περιστατικών και χειρισμό αυτών από τη διευθυντική σας θέση;

A.2 Οδηγός δεύτερης συνέντευξης

1ο Ερευνητικό ερώτημα:

Ποιά είναι η σχέση σας με τη μουσική; (Σπουδάσατε θεωρία/όργανο; Ασχοληθήκατε με χορωδίες, εκδηλώσεις;)

Με ποιο είδος μουσικής ασχοληθήκατε; Ποια τα κριτήρια επιλογής;

Σήμερα ασχολείστε με τη μουσική;

Αν ναι, με ποιόν τρόπο;

Πιστεύετε ότι η σημερινή σας ενασχόληση με τη μουσική, λόγω ωριμότητας και εμπειρίας, σας βοήθησε να αναπτύξετε περισσότερες δεξιότητες στον τρόπο διοίκησης του σχολείου, απ'ότι όταν υπηρετούσατε ως εκπαιδευτικός;

Αν όχι, πιστεύετε ότι θα μπορούσε να συμβάλλει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων στον τρόπο διοίκησης του σχολείου;

2ο Ερευνητικό ερώτημα:

Χρειάστηκαν κάποιες θυσίες για τη μελέτη σας στη μουσική ή/και τις σπουδές σας ή όχι;

Υπάρχει κάτι που στερηθήκατε για την ενασχόλησή σας με τη μουσική;

Αν ναι, τί ήταν αυτό;

Συνετέλεσε αυτό αρνητικά ή θετικά στην πορεία σας στη διοίκηση του σχολείου;

Αν όχι, θα επιθυμούσατε να διαθέσετε ελεύθερο χρόνο για να ασχοληθείτε με τη μουσική;

Πόσο χρόνο θα θυσιάζατε;

3ο Ερευνητικό ερώτημα:

Αν ναι, σε τί βαθμό συνέβαλαν και σε ποιούς τομείς της διεύθυνσης του σχολείου εφαρμόσατε αυτά τα χαρακτηριστικά;

Αν όχι πιστεύετε ότι αν είχατε ασχοληθεί με τη μουσική παιδεία θα είχατε περισσότερη οργάνωση, πειθαρχία και συνέπεια στη διεύθυνση του σχολείου;

4ο Ερευνητικό ερώτημα:

Με ποιό τρόπο αναπτύχθηκε η κάθε μία κατά τη διάρκεια των μουσικών σας σπουδών/ενασχόλησή σας με τη μουσική;

Υπάρχει κάποια από σας παραπάνω δεξιότητες που δεν αναπτύχθηκε μέσω σας μουσικής σας παιδείας;

Αν ναι, σας και για σας λόγο;

Αν όχι, εκτιμάτε ότι αν είχατε μουσική παιδεία/ενασχόληση θα συνέβαλε στην ανάπτυξη των παραπάνω “soft skills”;

5ο Ερευνητικό ερώτημα:

Εάν όχι, η γενικότερη γνωριμία με τη μουσική κουλτούρα, θα μπορούσε να συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση περιστατικών και χειρισμό αυτών από τη διευθυντική σας θέση;